

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
 «__» _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____
 «__» _____ 20__ р.

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА В ДЕРЖАВНИХ
ТРАДИЦІЙНИХ ТА АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Кваліфікаційна робота студентки
 групи ЗДО м -16
 ступінь вищої освіти «магістр»
 спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
 Якубовської Вікторії Вікторівни

Керівник: кандидат філологічних наук, доцент
 Іншакова І.Є.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
 (підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
 (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1.....	8
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	8
1.1. Художньо-творчий потенціал особистості як наукова категорія	8
1.2. Особливості розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку	15
1.3. Педагогічні умови розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства.....	22
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА В ДЕРЖАВНИХ ТРАДИЦІЙНИХ ТА АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	31
2.1. Аналіз державних програм та передового педагогічного досвіду педагогів- вихователів з проблеми розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в державних традиційних та альтернативних дошкільних закладах	31
2.2. Діагностичне дослідження рівнів сформованості художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку	41
Висновки до другого розділу.....	54
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО- ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА В ДЕРЖАВНИХ ТРАДИЦІЙНИХ ТА АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	56

3.1. Опис програми розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в традиційних дошкільних закладах.....	56
3.2. Тематика та особливості проведення занять розвитку художньо- творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в альтернативних дошкільних закладах.....	64
Висновки до третього розділ	74
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасне суспільство відчуває потребу в творчих, креативних особистостях, що володіють високим рівнем адаптації до нових умов життя, які постійно змінюються та оновлюються. Розвиток художньо-творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку є значним чинником їхнього особистісного розвитку, створює умови для самореалізації та самовдосконалення. Саме з цим пов'язана увага педагогічної науки до проблеми розвитку художньо-творчого потенціалу підростаючого покоління.

У Законі України «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненті дошкільної освіти особистість дитини розглядається в контексті розвитку суспільства в цілому, наголошується на значущості реалізації провідних ідей суспільного прогресу, де діти мають право на розвиток своїх художньо-творчого потенціалу та інтересів, а навчальні заклади повинні створювати умови для їхнього всебічного розвитку, сприяти дошкільникам, які проявили високий рівень інтелектуального та творчого розвитку у певній сфері діяльності та художній творчості.

З точки зору психології, старший дошкільний вік є сприятливим для розвитку художньо-творчого потенціалу через притаманну їм допитливість, відкритість, прагнення до нових знань, вияв бажання пізнавати та відкривати оточуючий світ. Дитина дошкільного віку характеризується сприйнятливістю, чуйністю, вразливістю, нестандартністю та «гостротою» погляду на навколишній світ. Усі означені характеристики дозволяють говорити про сенситивність цього віку у розвитку художньо-творчого потенціалу.

Проблемою розвитку художньо-творчого потенціалу як здібностей займаються вітчизняні вчені (В. Вурста, Т. Голінська, В. Кардашов, І. Крижевська, Є. Силко, Л. Одерій, А. Роздимаха та ін.. Різні аспекти народознавства у дошкільному вихованні розкривають дослідники О. Якубчик, В. Нестеренко, Л. Кантаржи М. Шолудько та ін. Роль засобів

народознавства у контексті розвитку художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку частково розглянуто у роботах: О. Батухтіної, Л. Калуської, А. Богуш, Н. Лисенко, Т. Поніманської та ін. У роботах означених дослідників та методистів, цінність народознавства визначається своїм багатством художніх засобів, що є важливою умовою художньо-творчої діяльності дитини.

Водночас залишається недостатньо повно розробленим на теоретичному та практичному рівнях питання залучення народознавства у контексті художньо-творчого розвитку дітей дошкільного віку та переважання принципу диференціації в художньо-творчому вихованні дитини, тоді як інтеграція різних видів українського мистецтва у закладах дошкільної освіти практично не практикується.

Відповідно до вищевикладеного, актуальність, теоретична значимість, недостатня розробленість цієї проблеми у педагогіці зумовили вибір теми дослідження: *«Розвиток художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в державних традиційних та альтернативних дошкільних закладах»*

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та перевірити у дослідно-пошуковій роботі розвиток художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в державних традиційних та альтернативних дошкільних закладах.

Відповідно до мети дослідження визначаються його основні **завдання:**

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначити зміст поняття «художньо-творчий потенціал» стосовно старшого дошкільного віку.

2. Теоретично обґрунтувати розвиток художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в державних традиційних та альтернативних дошкільних закладах.

3. Розробити методичні рекомендації з розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в державних традиційних та альтернативних дошкільних закладах.

Об'єкт дослідження: процес розвитку художньо-творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: розвиток художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в державних традиційних та альтернативних дошкільних закладах.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що педагогічний процес розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей дошкільного віку в державних традиційних та альтернативних дошкільних закладах буде ефективним, якщо застосувати засоби народознавства, які активізують особистісний та художньо-творчий досвід дітей та відкривають для них можливість творчого самовираження через різні види художньої діяльності.

Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс **методів дослідження:**

- теоретичні – вивчення та аналіз психолого-педагогічної, художньої, культурологічної літератури;
- емпіричні – включене спостереження, бесіда, аналіз розвитку художньо-практичної та ігрової діяльності, узагальнення;
- статистико-математичні – систематизація та опис отриманих даних, графічна обробка результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що розроблені методичні рекомендації з розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в державних традиційних та альтернативних дошкільних закладах та отримані емпіричні результати збагачують досвід педагогів щодо застосування різних форм художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось на базі Криворізького навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня Вальдорфська школа І-ІІІ ступенів-дошкільний навчальний заклад (дитячий садок)» Криворізької міської ради Дніпропетровської області. У дослідженні взяли участь 23 діти старшого дошкільного віку та 7 вихователів.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати проведеного дослідження обговорювалися на науково-практичній конференції «Традиції та інновації у педагогічній освіті» (Кривий Ріг, 2021 р.).

Публікації. Теоретичні та практичні результати роботи представлені у наукових статтях збірок конференцій.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Художньо-творчий потенціал особистості як наукова категорія

Розгляд художньо-творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку розпочнемо зі з'ясування сутності понять «потенціал», «творчість» та «розвиток художньо-творчого потенціалу».

Проблема художньо-творчого потенціалу особистості – одна з найбільш дискусійних та актуальних у сучасній педагогіці та психології. Значні труднощі щодо поняття «художньо-творчого потенціалу» пов'язані з загальноприйнятим побутовим розумінням цього терміну. Звідси й неоднозначність трактування, незважаючи на широке застосування даного терміну в психології, педагогіці, філософії та наявність у літературі багатьох його визначень.

В історії вітчизняної психології проблема потенціалу розглядалася неодноразово.

Згідно С. Архипова [3], у структурі особистості потенціал являє собою індивідуальну систему особливим чином організованих внутрішніх та зовнішніх ресурсів людини, що забезпечують різноманіття можливих напрямків розвитку і трансформації особистості в процесі її життєдіяльності. І. Кобзенко [32] розглядає потенціал як здатність давати певні результати і забезпечувати функціонування системи, як категорія, яка концентрує в собі одночасно три рівні зав'язків і відносин:

- 1) відображає минуле, тобто являє собою сукупність властивостей, накопичених системою в процесі її становлення і обумовлюючих її можливість до функціонування та розвитку;

2) характеризує сьогодення з точки зору практичного застосування і використання розвинених здібностей,

3) орієнтований на розвиток (майбутнє). У процесі трудової діяльності людина не лише реалізує свої наявні здібності, а й набуває нові сили і здібності.

З точки зору психологічної науки (Б. Ананьєва) поняття потенціалу пов'язується із розвитком людини як особистості і як суб'єкта діяльності, відзначаючи, що у взаємозв'язках їхніх особливостей, обумовлених природними властивостями індивіда, і складається індивідуальність [1, с. 235]. Згідно Б. Ананьєвим, потенціал особистості включає наступні характеристики: здатності, обдарованість, спеціальні здібності, життєздатність, працездатність.

Відповідно до висновків науковців можна констатувати, що суб'єктивні можливості людини повинні узгоджуватися із зовнішніми (соціальними) умовами, оскільки соціальний фактор відіграє важливу роль у процесі актуалізації потенційних резервів особистості [57, с. 8].

У дослідженнях, присвячених проблемам розвитку дитячої творчості, наголошується, що в дошкільному віці у дитини з'являється низка рис, що характеризують її як митця. Це прояв активності та ініціативи у застосуванні вже освоєних прийомів роботи стосовно нового змісту, знаходження оригінальних способів вирішення поставлених завдань, використання різних видів перетворень тощо [58, с. 58].

Якщо говорити про творчу діяльність дітей старшого дошкільного віку, педагоги та психологи наголошують на її специфічності. Так, багато компонентів творчості в цьому віці тільки починає розвиватися, хоча суб'єктивно дитина постійно відкриває щось нове. О. Семенов зазначає, «що у дитячому віці творчість слід розуміти як механізм розвитку різноманітних діяльностей дитини, накопичення досвіду, особистісного зростання» [63, с. 52].

У вітчизняній психології найбільш цілісну концепцію творчості психічного процесу запропонував С. Сисоєва [64, с. 15]. Він розробив структурно-рівневу модель центральної ланки психологічного механізму творчості. Вивчаючи розумовий розвиток дітей та вирішення завдань дорослими, М. Шолудько дійшов висновку, що творчість має у своїй суті певну схему, яка має три складові: постановка проблеми, у даному випадку працює мислення людини, активізується свідомість; далі вступає в роботу несвідоме, насправді творчий талант, і на наступному етапі знову активізується свідомість [69, с. 45].

У різних видах образотворчої діяльності (аплікації, малюванні, ліпленні, конструюванні з паперу або різних матеріалів) розвиток здатності до творчості йде від наслідування митця до спроби самотійного перенесення набутого досвіду до творчої ініціативи. Придбана навичка дозволить у кожному новому художньому продукті, використовувати різні образотворчі та виразні можливості художніх матеріалів для отримання нового та незвичайного у малюнку, аплікативної роботи тощо.

Отже, творчість – це діяльність, результатом якої є нові матеріальні та духовні цінності; найвища форма психічної активності, самотійності, здатність створювати щось нове, оригінальне. У результаті творчої діяльності формуються та розвиваються творчі здібності.

До середини ХХ століття психологія пов'язувала творчий потенціал із розумовим розвитком. Потреба визначати інтелектуальні здібності призвела до створення тестів на розумову обдарованість. Проте дослідження багатьох психологів показали відсутність прямої залежності художньо-творчого потенціалу від інтелекту та знань, тобто кореляції між коефіцієнтом інтелекту та здатністю створювати нове – креативністю – не було [73, с. 218].

Поряд з творчим розвитком деякі науковці розглядають поняття креативність. Креативності пояснюється, передусім, як якість творчості. У науковий обіг поняття «креативність» ввів Дж. Гілфорд та виділив

шістнадцять гіпотетичних інтелектуальних здібностей, що характеризують креативність.

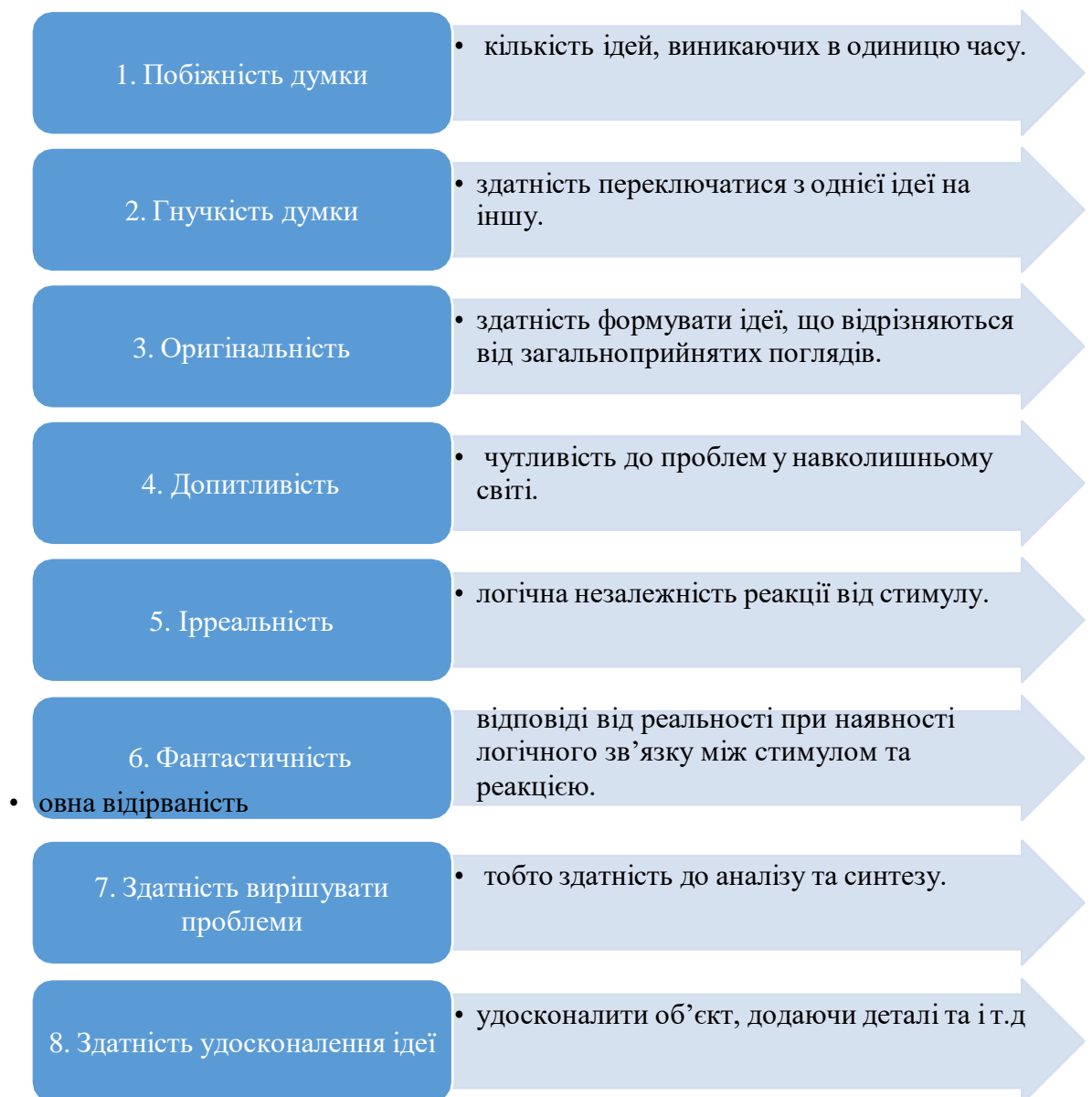

Рис. 1.1 Складові креативності [15]

В. Кудрявцев виділив наступні компоненти творчого потенціалу людини (рис. 1.2).

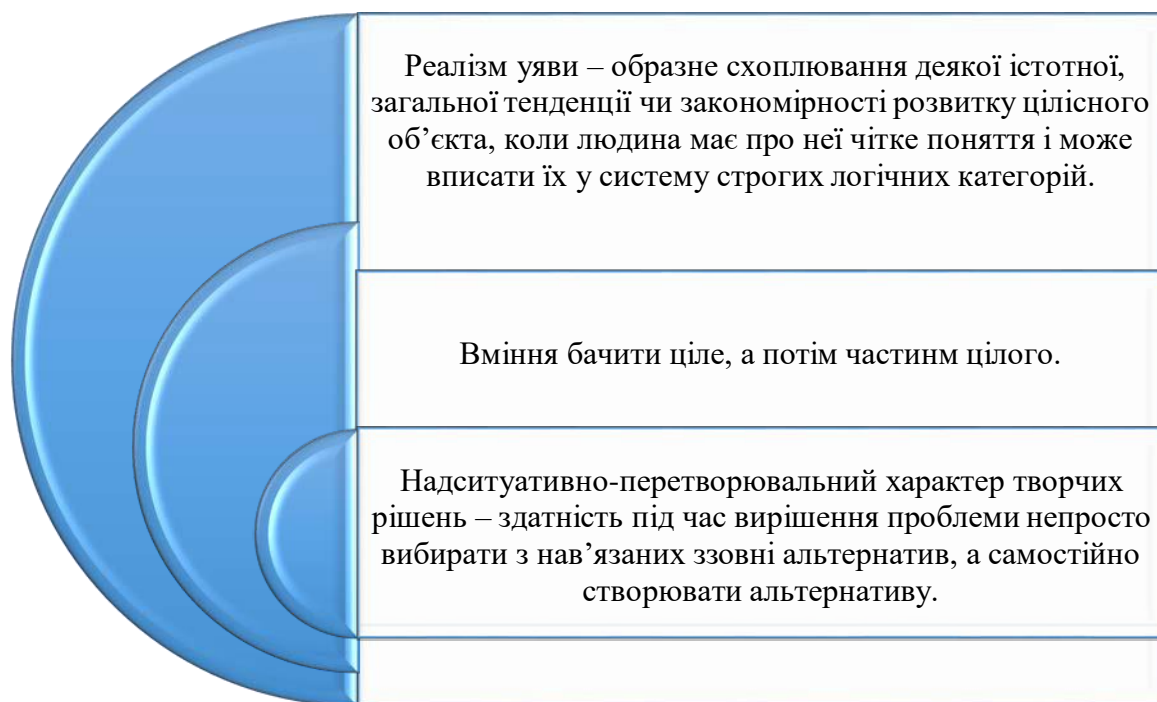

Рис. 1.2 Компоненти творчого потенціалу людини [17]

В. Желанова під «творчим потенціалом» розуміє властивості індивіда створювати оригінальні цінності, приймати нестандартні рішення [24, с.48]. Дане поняття автор розглядає у контексті сучасної освіти, оскільки основними вимогами сьогодні є розвиток творчої особистості, здатної виходити за межі відомого, приймати не стандартні рішення, створювати продукти, що характеризуються новизною.

Згідно О. Іваненко [26], з метою розвитку творчого потенціалу має орієнтуватися на загальні психічні процеси: сприйняття; уява мислення; увага; пам'ять. Перелічені процеси є загальними та необхідними для творчої діяльності людини. Розвиток художньо-творчого потенціалу також невіддільний від гармонійного розвитку особистості.

Незважаючи на велику кількість вище поданих підходів до визначення «художньо-творчого потенціалу», дослідники однотайно включають наступні характеристики: естетичне відношення, художню уяву, дивергенте

мислення, практичні вміння та навички як обов'язкові компоненти творчого потенціалу.

В. Клименко [31] виділяє показники, якими можна визначити художньо-творчий потенціал, який реалізується у творчості, характеризує якість творчих процесів і продукції. Вона розглядала художньо-творчий потенціал у комплексі певних компонентів:

- естетичне відношення автор бачить у розвитку здатності сприймати і переживати прекрасне в житті та витворах мистецтва, легко «входити» у уявну ситуацію, емоційно відгукуватися на красу;

- творити за законами краси (виразно читати вірші, знаходити природні рухи для передачі образу, виявляючи творчу ініціативу та особистісне ставлення до того, що відбувається);

- оцінювати прекрасне у навколишньому, розрізняти засоби художньої виразності у змісті літературних, образотворчих, музичних творів та театральної діяльності;

- самостійно шукати та знаходити оригінальні прийоми вирішення творчих завдань.

На думку Т. Комарової, «творчість є важлива умова і засіб розвитку здатності образного бачення» [34, с.12]. Важливим компонентом у структурі художньо-творчого потенціалу є «естетичне відношення», яке характеризується такими показниками як: здатність різними способами вербальними та невербальними (емоційна забарвленість мови, жести, міміка, рухи тіла та ін.) висловлювати свої враження від сприйнятого; здатність відчувати, визначати та оцінювати виразно-сміслові елементи форми творів різних видів мистецтва» (В. Кузьменко) [35, с. 114].

Основу естетичного відношення у дітей старшого дошкільного віку становлять емоційність, інтерес, активність дитини, а становлення естетичного відношення до мистецтва відбувається на основі практичного інтересу в діяльності, що розвивається. Естетичне відношення складається і існує на фоні емоційної чутливості до впливу світла, кольору, звуку, ритму –

всього того, що дитина безпосередньо сприймає органами почуттів і що робить її потенційно схильною до вираження власного емоційно-оцінного ставлення (С. Литвин-Кіндратюк) [40, с. 33].

Психологічною основою художньо-творчої діяльності є уява – «психічний процес, який полягає у створенні образів предметів та ситуацій, заснованих на результатах їхнього сприйняття та осмислення. Уява функціонує на різних рівнях: за рівнем виразності (пасивним і активним), у свою чергу активний рівень підрозділяється на відтворювальне та творче» (К. Карасьова) [29, с.176].

Художньо-творчий потенціал пов'язаний з уявою і дозволяє дитині знаходити оригінальні способи та засоби вирішення завдань, вигадати казку чи історію, створити задум гри або виконати творчу роботу.

Творча уява пов'язана з визначенням можливих результатів дій, що відкривають чи створюють нові предмети, явища, ситуації. При цьому у творчій уяві виникають уявлення, які різняться за рівнем оригінальності та реалістичності. Оригінальність як своєрідність уявлень творчої уяви – це ступінь їхньої новизни, несхожості те що, що було відомо, а реалістичність визначається тим, наскільки уявлення, створене уявою, близьке до дійсності [20, с. 5].

Виховання художньо-творчого потенціалу підростаючого покоління визначається умовами діяльності та життя: трудовою діяльністю людей, умовами життя та соціальними принципами, атмосферою побуту та моральними відносинами, спілкування та духовною культурою суспільства. Художньо-творча діяльність уяви перебуває у прямій залежності від багатства та різноманітності колишнього досвіду людини, оскільки цей досвід представляє матеріал, з якого створюються побудови фантазії. Чим багатший досвід людини, тим більший матеріал, який має уяву (Н. Аніщенко) [2, с. 66].

У нашій роботі, «художньо-творчий потенціал дітей старшого дошкільного віку» будемо розуміти як психологічні особливості дитини, які

дозволяють їй якісно та легко опанувати способами освоєння і творення художніх образів у одному або декількох видах художньої діяльності. Основними структурними компонентами художньо-творчого потенціалу є: естетичне відношення; художня уява; практичні вміння та навички у художній діяльності. Ці компоненти взаємодоповнюють один одного. Їхній системний розвиток сприяє розвитку художньо-творчого потенціалу.

1.2. Особливості розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку

Не всі вікові періоди рівноцінні з погляду формування художньо-творчого потенціалу. Важливим та найбільш сприятливим для цього є старший дошкільний вік. Унікальні психофізіологічні можливості дітей старшого дошкільного віку дозволяють вважати цей вік найсприятливішим періодом для формування художньо-творчого потенціалу дітей. Розвиток художньо-творчого потенціалу паралельно робить внесок і в їхній всебічний розвиток: сприяє формуванню моральності людини, розширює її пізнання про світ, суспільство та природу. Різноманітні творчі заняття дітей сприяють розвитку їхнього мислення, уяви, волі, наполегливості, організованості, дисциплінованості.

Почуття краси природи, оточуючих людей, речей створює особливі емоційно-психічні стани, збуджує безпосередній інтерес до життя, загострює допитливість, розвиває мислення, пам'ять, волю та інші психічні процеси.

Для дитини старшого дошкільного віку художньо-творчого забарвлення значення набуває все, що дитину оточує: оздоблення приміщення, форма особистих стосунків та спілкування, умови для розваг – подібні речі або приваблює дітей, або відштовхують. Відповідно, завдання педагога не в постійній подачі навколишнього середовища як естетичної атмосфери, а в тому, щоб залучати дітей дошкільного віку до активної діяльності з творення та збереження прекрасного [17, с. 65].

Відносно дітей старшого дошкільного віку, М. Єпіхіна зазначає, що базовим у освітньо-виховній роботі є – закладати у дітях основи естетичної культури, підводити дітей до оцінки найбільш зрозумілих явищ [23, с. 99]. Наявні психолого-педагогічні дослідження доводять, що дітям доступне розуміння мистецтва при цілеспрямованому навчанні та застосуванні змістовної сторони мистецтва та засобів виразності. Відповідно, О. Колотило визначає провідну мету у тому, щоб у ході розгляду творів мистецтва діти навчилися сприймати їх естетично, відчуваючи радісні почуття спілкування з ним [33, с. 43].

У старшому дошкільному віці дитина може зосереджено слухати літературні та музичні твори, розглядати твори образотворчого мистецтва, і навіть глибше їх сприймати, співпереживати, співчувати доброму і позитивному, засуджувати зло. У цьому віці у дитини розвивається музичний та поетичний слух. Дошкільник лише помічає виразно-образотворчі засоби у різних витворах мистецтва, а й уміє пояснити їх у цьому жанрі, усвідомлено сприймаючи жанрову своєрідність різних видів мистецтва. У дітей з'являються стійкі переваги до певних жанрів образотворчих, музичних та літературних творів [4, с. 8].

Дитина з перших років життя неусвідомлено тягнеться до всього привабливого та яскравого, радіє блискучим іграшкам, барвистим предметам та кольорам. Усе це викликає в нього відчуття насолоди, зацікавленість. Слово «красивий» рано входить у життя дітей. З перших років життя вони чують казки, пісні, розглядають картинки; водночас мистецтво стає джерелом їхніх радісних переживань. Під час естетичного виховання відбувається перехід від несвідомого відгуку на щось яскраве, досить гарне до свідомого сприйняття прекрасного [6, с. 55].

У старшому дошкільному віці естетичне сприйняття носить специфічний характер, зумовлений віковими особливостями і відрізняється емоційною безпосередністю, збільшеним інтересом до навколишнього світу, живим відгуком при зустрічі з дивовижним і прекрасним, які, у свою чергу,

виявляються в жестах, усмішках, міміці, вигуках, сприймається явище, дати йому естетичну оцінку [13]. Найбільш важлива особливість естетичного сприйняття у старшому дошкільному віці – це зміни, що відбуваються у пізнавальній сфері дитини. Формування естетичних ідеалів у дітей старшого дошкільного віку досить складний та тривалий процес. Під впливом дорослого та однолітків естетичні ідеали у дитини змінюються.

Для дітей старшого дошкільного віку формою знайомства з розвитком художньо-творчою є мультфільми, література та кіно [28, с. 33]. Герої мультфільми та книг, чи то звірі та люди, наділені людськими якостями, є носіями жорстокості та милосердя, зла та добра. Дитина симпатизує героям, стає носієм добра. До старшого дошкільного віку у дитини все більше розвивається рівень аналітико-синтетичного мислення, що має серйозне значення для процесу зображення. Основним шляхом естетичного розвитку особистості є самостійна діяльність, у якій дитина відкриває собі щось нове. Самостійна діяльність має виникати з ініціативи дітей та відповідати їх інтересам та потребам [29, с. 49].

Дитяча образотворча творчість – це форма розвитку художньої культури, яка сприяє соціалізації особистості в заданому середовищі, тому така важлива організована діяльність у галузі культури та мистецтва. Завдяки створеному спілкуванню з мистецтвом дитина дізнається про різноманіття художніх матеріалів, проте дитина обмежена у їхньому виборі: діти не здатні писати картини олійними фарбами на полотні, не створюють кам'яні скульптури та ін. Діти бачать різноманітність творів образотворчого мистецтва, відвідуючи виставки та музеї [30, с. 11].

Старший дошкільний вік є найбільш сенситивним періодом у розвитку дивергентного мислення. Багато вчених (Дж. Гілфорд та ін.) стверджують, що творче мислення слід розвивати у дитини за допомогою методів, які їх спонукають до активного творчого мислення, до гнучкості суджень, швидкості та оригінальності відповідей. Творче мислення розвивається лише в тому випадку, коли діти зіштовхуються з труднощами, на вирішення яких

немає готових зразків, і навіть продуктивність мислення залежить від створення оптимальної робочої атмосфери, творчого клімату.

Дослідниця Н. Лазарович вважає, що художньо-творчий потенціал закладено у кожній дитині. Побачити обдаровану дитину не просто, для цього потрібна справжня педагогічна інтуїція (батьківський чи вчительський талант) або серйозна психологічна підготовка. Побачити творчу обдарованість важко, ще складніше її розвивати [47, с. 3]. Отже, дивергентне мислення у старшому дошкільному віці розвивається у якісно-змістовному та процесуальному напрямках. Цей розвиток обумовлено, перш за все, новою для дитини навчальною діяльністю та викликаними нею змінами в психічних зв'язках. Міжфункціональні зв'язки, зростаючий контроль свідомості та особистості, дозрівання більш продуктивних форм мислення – служать фундаментом для формування ще недосконалої, повноцінної та гнучкої творчої діяльності, яка є у свою чергу двигуном подальшого розвитку перерахованих областей психіки. У старшому дошкільному віці активно розвивається творча уява. Шляхом комбінування та перетворення вже наявних у пам'яті уявлень, старший дошкільник створює образи доступними для нього методами.

Цей вік характеризується активізацією відтворюючої уяви. Основна лінія у розвитку полягає у підпорядкуванні уяви свідомим намірам, тобто вона стає довільною. Розглядаючи проблему розвитку уяви у дитячому віці, І. Ликова [39] вважає, що вона у дитячому віці відіграє важливу роль. Завдяки роботі уяви дитина пізнає навколишній світ, виходить межі звичного життєвого досвіду. Автор зазначає, що в одному сюжеті старший дошкільник поєднує одразу кілька епізодів зі свого життя та поєднує їх із образами, отриманими з різних творів мистецтва – це і свідчить про бурхливий розвиток творчої уяви у старшому дошкільному віці.

Здатність узагальнювати свої уявлення, знання має значення для розумового розвитку, для його знайомства з оточуючим: діти вчаться співвідносити свої уявлення з реальною дійсністю, розуміти зв'язок між

різними життєвими явищами. Чим старші діти, чим більше вони знають, тим сміливіше і різноманітніше поєднують свої знання і тим більше прагнуть правдивого зображення життя.

У своїй творчій діяльності реальні події із життя свідомо змінюються. У творчому продукті старший дошкільник часто доповнює задум автора. Ця свідомо зміна життєвих або подій, що описуються, показує ставлення дитини до них і підтверджує творчий характер її діяльності.

Прояв уяви дітей старшого дошкільного віку можна спостерігати у грі, малюванні, творі оповідань та казок де одні діти – відтворюють реальну дійсність, інші – створюють нові фантастичні образи та ситуації. Складаючи історії, діти можуть запозичити відомі їм сюжети, строфи віршів, графічні образи, часом не помічаючи цього. Однак нерідко вони спеціально комбінують відомі сюжети, створюють нові образи, гіперболізуючи окремі сторони та якості своїх героїв [38, с. 4].

Оскільки образи уяви з'являються з урахуванням вже наявного в дитини досвіду, уявлень, важливу роль грає діяльність педагога, спрямована на розширення, уточнення, збагачення досвіду дитини, її спонукання до творчості.

Відомий вітчизняний дослідник проблеми творчості Л. Никитюк [49, с. 93], спираючись на біографії видатних учених, винахідників, художників та музикантів виділяє такі критерії художньо-творчого потенціалу:

- здатність бачити проблему там, де її не бачать інші;
- здатність згортати розумові операції, замінюючи кілька понять одним і використовуючи все більш ємні в інформаційному відношенні символи;
- здатність застосувати навички, набуті при вирішенні одного завдання до вирішення іншого;
- здатність приймати реальність цілком, не у частинах;
- здатність легко асоціювати віддалені поняття;
- здатність пам'яті видавати необхідну інформацію у потрібну хвилину; гнучкість мислення;

- здатність вибирати одну з альтернатив вирішення проблеми до її перевірки;
- здатність включати знову сприйняті відомості наявні системи знань;
- здатність бачити речі такими, які вони є, виділити те, що спостерігається з того, що привноситься інтерпретацією;
- легкість генерування ідей;
- творчу уяву;
- здатність доопрацювання деталей, до вдосконалення первісного задуму.

Дане дослідження передбачає розвиток художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку за допомогою засобів народознавства. На наш погляд, розглянуті критерії не підходять для дітей старшого дошкільного віку в рамках дослідження, розглянемо критерії художньо-творчого потенціалу згідно Л. Одерія:

1. Продуктивність мислення – здатність виробляти максимально велику кількість ідей у відповідь проблемну ситуацію.

2. Оригінальність мислення – здатність висувати нові несподівані ідеї, що відрізняються від усіх відомих, банальних.

3. Гнучкість мислення – легко і швидко знаходити нові стратегії рішення, встановлювати незвичайні асоціативні зв'язки, переходити від одного підходу у вирішенні проблеми до інших, які часто помітно відрізняються від колишнього.

4. Здатність розробляти ідею яскраво проявляється у деталізації виконаного малюнка, в умінні наповнити розповідь свого твору цікавими подробицями, у міру глибини проникнення вирішувану проблему [51, с. 375].

Критерії розвиненості художньо-творчого потенціалу щодо Т. Олефіренко [52] відповідають особливостям дітей старшого дошкільного віку та прийняті нами за основу дослідження.

На підставі вивченої літератури зробимо такі висновки:

1. Творчі здібності – це результат оволодіння людиною знаннями, вміннями та навичками, необхідними для того чи іншого виду творчості.

2. Дитяча творчість – це свідоме відображення дитиною навколишньої дійсності в малюнку, ліпленні, конструюванні, відображення, яке побудоване на роботі уяви, відображення своїх спостережень, а також вражень, отриманих через слово, картинку та інші види мистецтва. Дитина не пасивно копіює навколишнє, а переробляє його у зв'язку з накопиченим досвідом, ставленням до зображуваного.

3. Процес, розвиток художньо-творчого потенціалу у дітей відбудеться за низки необхідних певних умов: відсутність зразка регламентованої дії, наявність позитивного зразка творчої дії, створення умов для наслідування творчої дії, соціальне підкріплення, творча дія.

4. Критерії розвиненості художньо-творчого потенціалу стосовно дітей старшого дошкільного віку: продуктивність мислення, оригінальність мислення, гнучкість мислення, здатність розробляти ідею.

Таким чином, ґрунтуючись на визначенні художньо-творчого потенціалу, його структурних компонентах, розглянувши особливості прояву естетичного відношення при сприйнятті творів мистецтва, дивергентного мислення, художньої уяви, практичних умінь та навичок для втілення образу, можемо зробити висновок: естетичне відношення дитини відрізняється своєрідністю; дивергентне мислення у дитини проявляється тоді, коли проблема тільки ще повинна бути визначена або розкрита і коли не існує заздалегідь запропонованого, шляхи вирішення; художня уява навпаки, досить розвинена і проявляється у багатьох видах діяльності (грі, розмовах і т.д.); практичні вміння та навички для втілення образу так само, як і естетичне відношення розвинені недостатньо і вимагають особливої уваги педагога.

1.3. Педагогічні умови розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства

Нині існує різноманіття класифікацій педагогічних умов організації процесу навчання та виховання. У рамках нашого дослідження розвиток художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку, ми розглядаємо в сукупності з пізнавальним розвитком (це відображено в класифікації критеріїв розвиненості творчого потенціалу) та особистісно-комунікативним (відображається в умовах індивідуальної та колективної творчо-продуктивної, художньо-ігрової діяльності), а також художньо-естетичним (сам творчий процес чи художньо-ігровий процес).

Проаналізуємо основні риси та ознаки поняття «умова» у різних аспектах. У філософському трактуванні «умова» розуміється як ставлення предмета до навколишніх явищ, без яких він не може: «те від чого залежить щось інше (обумовлюване); суттєвий компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій) з наявності, якого з необхідністю слідує існування даного явища» [50, с. 411].

У психології поняття «умова», представлене в контексті психічного розвитку і розкривається через сукупність внутрішніх та зовнішніх причин, що визначають психологічний розвиток людини, що прискорюють або уповільнюють її, впливають на процес розвитку, його динаміку та кінцеві результати [14, с. 278].

Педагогічний погляд займає схожу з психологами позицію, умова сприймається як сукупність змінних соціальних, природних, внутрішніх та зовнішніх впливів, які впливають на моральний, психічний і фізичний розвиток людини, її виховання, поведінку і навчання (Т. Голінська) [17, с. 86].

Отже, поняття «умова» є загальнонауковим, як сутність у педагогічному аспекті можна охарактеризувати кількома положеннями: умова є сукупність причин, обставин, будь-яких об'єктів, яка впливає на

розвиток, виховання і навчання людини; вплив умов може прискорювати чи уповільнювати процеси розвитку, виховання та навчання, а також впливає на їхню динаміку та кінцеві результати.

Проаналізувавши поняття «умова» постає питання розгляду педагогічних умов, що досліджуються у межах нашої роботи. Педагогічні умови – це сукупність будь-яких заходів педагогічного впливу та можливостей матеріально-просторового середовища: комплекс заходів, зміст, методи та організаційні форми навчання та виховання; сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, засобі та матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених завдань; сукупність заходів (об'єктивних можливостей) педагогічного процесу. Другу позицію займають дослідники, які пов'язують педагогічні умови з конструюванням педагогічної системи, у якій вони виступають одним із компонентів: подальший розвиток; змістовна характеристика одного з компонентів педагогічної системи, в якості якого виступають зміст, організаційні форми, засоби навчання та характер взаємовідносин між педагогом та вихованцем.

Аналіз позицій різних дослідників щодо визначення поняття «педагогічні умови» дозволяє виділити низку педагогічних умов: умови виступають як складовий елемент педагогічної системи (у тому числі цілісного педагогічного процесу); педагогічні умови відображають сукупність можливостей освітньої (цілеспрямовано конструйовані заходи впливу та взаємодії суб'єктів освіти: зміст, методи, прийоми та форми навчання та виховання, програмно-методичне оснащення освітнього процесу) та матеріально-просторове (навчальне та технічне обладнання, природно-просторове оточення освітньої установи і т.д.) середовище, що впливають позитивно чи негативно на її функціонування; у структурі педагогічних умов присутні як внутрішні (що забезпечують вплив на розвиток особистісної сфери суб'єктів освітнього процесу), так і зовнішні (що сприяють формуванню процесуальної складової системи); реалізація

правильно обраних педагогічних умов забезпечує розвиток та ефективність функціонування педагогічної системи.

Таким чином, розглядаємо педагогічні умови як один із компонентів педагогічної системи, що відображає сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, що впливають на особистісний та процесуальний аспекти даної системи та забезпечують її ефективне функціонування та розвиток, у рамках нашого дослідження, що сприяють розвитку художньо-творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку

Узагальнення результатів численних науково-педагогічних досліджень показує, що в теорії та практиці педагогіки можна зустріти наступні різновиди педагогічних умов:

- організаційно-педагогічні – даний вид педагогічних умов розглядається як: сукупність об'єктивних можливостей, які забезпечують успішне вирішення поставлених завдань;

- психолого-педагогічні – умови, які покликані забезпечити певні педагогічні заходи впливу на розвиток особистості суб'єктів чи об'єктів педагогічного процесу (педагогів чи вихованців), що у свою чергу сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу;

- дидактичні – виступають як наслідок цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), і навіть організаційних форм навчання задля досягнення дидактичних цілей.

У рамках нашого дослідження ми зупинимося на наступній групі умов: організаційні, особистісні та дидактичні умови та розкриємо їх послідовно:

До організаційних умов належить: нормативно-правова база; сукупність цілеспрямовано сконструйованих можливостей утримання, форм, методів цілісного процесу художньо-творчого розвитку дітей; розуміння та визнання педагогами, батьками важливості, сутності та особливостей розвитку художньо-творчого потенціалу у період дошкільного дитинства; варіативність пізнавального матеріалу; пошук нових методів, форм, засобів,

що сприяють розкриттю художньо-творчого потенціалу старших дошкільнят [48, с. 123].

До особистісних умов належить: облік психолого-педагогічних особливостей творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку; визнання педагогами, батьками та дітьми творчості у житті людей, як базову національну цінність; особистісне становлення педагогів, батьків та дітей на важливість творчості; культурний рівень, кваліфікація, художньо-естетична компетентність та мотивація педагогів, що займаються в даній проблематиці; розуміння значущості та прийняття самою дитиною завдань розвитку у собі художньо-творчого потенціалу; взаємодія педагога, батьків та дитини, між собою та інших суб'єктів творчого процесу.

Дидактичні умови включають: розробку та реалізацію методичного супроводу процесу розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку (програма «Розвивайся! Твори! Грай!» на основі художньо-ігрової діяльності; інтерактивний альбом на матеріалі оповідань для дітей, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва із включеними дидактичними творчими завданнями); варіативність форм та методів організації взаємодії педагога та дітей у процесі занять.

Виходячи з тематики та гіпотези дослідження однією з основних умов розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку, вважаємо залучення засобів народознавства у художньо-ігрову діяльність ЗДО. Особливості, принципи та зміст художньо-ігрової діяльності розглянемо докладніше.

Художньо-ігрова діяльність – особливий вид діяльності, у якому виділяється соціальна, власне-людська сутність – її завдання та норми відносин один з одним [71, с. 25]. Як особливий вид діяльності гру розглядали багато вчених, так наприклад К. Ушинський у своїх роботах довів, що зміст художньо-ігрової діяльності впливає на формування особистості дитини [68, с. 260].

Художня творчість і гра з давніх-давен виступають як два сродні заняття. Тому ми маємо обговорити різні художні компоненти в ігровій діяльності, побачити, як вони виявляються в діяльності дошкільнят загалом і – зокрема – у розвитку художньо-творчого потенціалу.

Художній компонент ігрової діяльності – це застосування в ході гри елементів образотворчого мистецтва, літератури, музики, декоративно-ужиткового мистецтва у контексті народознавства, мови, винахідливості, уяви, кмітливості [8, с. 12].

Розглянемо види художньо-творчої діяльності:

- образотворча діяльність, у якій діти малюють, ліплять, конструюють, роблять аплікації;

- художньо-мовленнєва діяльність передбачає читання дітьми віршів, переказування казок, вигадкування загадок, оповідань, обмін враженнями про побачене або почуте, обговорення ілюстрацій у книгах та ін;

- музична діяльність, у ході якої діти співають, водять хороводи, грають у «концерт», одночасно граючи на музичних інструментах, слухають музику, вигадують оперу;

- театралізована діяльність передбачає гру дітей у ляльковому, тіньовому, пальчиковому театрі, використання фланелеграфа, гру-драматизацію.

Більш детально розглянемо види художньо-ігрової діяльності:

- гра з художніми матеріалами (фарби, чорне та біле, домалюй, знайди місце для..., давайте знайомиться, що змінилося?, дізнайтеся, хто це? , поет, у гостях у письменника, що загубилося?, веселка, живі фарби, дружні музиканти, тощо);

- гра настільно-дидактична у зміст, якою використовується художній компонент (лепбук, скрапбукінг, пазли, кубики, картки, конуси з однокольорових та різнокольорових кілець, барила, кулі, мозайка, нанизування, вкладування, збирання цілого з частин, загадки, знайди

нестандартну фігуру, чим відрізняються?, млин, знайди помилку, запам'ятай та повтори, знайди відмінності, подорож тощо) [69].

Розглянута сукупність критеріїв розвиненості та облік педагогічних умов розвитку художньо-творчого потенціалу на основі художньо-ігрової діяльності засобами народознавства, дозволила розробити програму «Розвивайся! Твори! Грай!» спрямовану розвиток художньо-творчого потенціалу в дітей віком старшого дошкільного віку, що включає у собі знайомство з народною культурою та мистецтвом України; милування вітчизняними творами живопису, складання оповідань по картинці, прослуховування класичної вітчизняної музики, знайомство з літературними оповіданнями, виконання дидактичних ігрових завдань, які увійшли до інтерактивної дидактичної папки (лепбук).

Отже, у рамках нашого дослідження зупинимося на наступній групі умов: організаційні умови (нормативно-правова база; сукупність цілеспрямовано сконструйованих можливостей утримання, форм, методів цілісного процесу художньо-творчого розвитку дітей; розуміння та визнання педагогічною громадськістю, батьками важливості, сутності та особливостей розвитку художньо-творчого потенціалу у період дошкільного дитинства; варіативність пізнавального матеріалу; пошук нових методів, форм, засобів, що сприяють розкриттю творчого потенціалу старших дошкільнят; культурно-мистецьке середовище); особистісні умови (облік психолого-педагогічних особливостей творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку; визнання педагогами, батьками та дітьми творчості у житті людей, як базової національної цінності; особистісна установка педагогів, батьків та дітей на важливість творчості; культурний рівень, кваліфікація, художньо-естетична компетентність та мотивація педагогів, що займаються в даній проблематиці; розуміння значущості та прийняття самою дитиною завдань розвитку у собі художньо-творчого потенціалу; взаємодія педагога, батьків та дитини, між собою та інших суб'єктів творчого процесу); дидактичні умови (розробка та реалізація методичного супроводу процесу розвитку

художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку (програма «Розвивайся! Твори! Грай!» на основі художньо-ігрової діяльності; інтерактивний альбом на матеріалі оповідань для дітей, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва із включеними дидактичними творчими завданнями з народознавства); варіативність форм та методів організації взаємодії педагога та дітей у процесі занять).

Висновки до першого розділу

Аналіз наукової літератури дав можливість сформулювати робоче визначення поняття «художньо-творчий потенціал дітей старшого дошкільного віку», який будемо розуміти як психологічні особливості дитини, які дозволяють їй якісно та легко опановувати способами освоєння і творення художніх образів у одному або декількох видах художньої діяльності. Основними структурними компонентами художньо-творчого потенціалу є: естетичне відношення; художня уява; практичні вміння та навички у художній діяльності. Ці компоненти взаємодоповнюють один одного. Їхній системний розвиток сприяє розвитку художньо-творчого потенціалу.

Грунтуючись на визначенні художньо-творчого потенціалу, його структурних компонентах, розглянувши особливості прояву естетичного відношення при сприйнятті творів мистецтва, дивергентного мислення, художньої уяви, практичних умінь та навичок для втілення образу, можемо зробити висновок: естетичне відношення дитини відрізняється своєрідністю; дивергентне мислення у дитини проявляється тоді, коли проблема тільки ще повинна бути визначена або розкрита і коли не існує заздалегідь запропонованого, шляхи вирішення; художня уява навпаки, досить розвинена і проявляється у багатьох видах діяльності (грі, розмовах і т.д.); практичні вміння та навички для втілення образу так само, як і естетичне відношення розвинені недостатньо і вимагають особливої уваги педагога.

У рамках нашого дослідження зупинимося на наступній групі умов: організаційні умови (нормативно-правова база; сукупність цілеспрямовано сконструйованих можливостей утримання, форм, методів цілісного процесу художньо-творчого розвитку дітей; розуміння та визнання педагогічною громадськістю, батьками важливості, сутності та особливостей розвитку художньо-творчого потенціалу у період дошкільного дитинства; особистісні умови (облік психолого-педагогічних особливостей творчого розвитку дітей

старшого дошкільного віку; визнання педагогами, батьками та дітьми творчості у житті людей, як базової національної цінності; особистісна установка педагогів, батьків та дітей на важливість творчості); дидактичні умови (розробка та реалізація методичного супроводу процесу розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку (програма «Розвивайся! Твори! Грай!» на основі художньо-ігрової діяльності засобами народознавства).

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА В ТРАДИЦІЙНИХ ТА АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

2.1. Аналіз державних програм та передового педагогічного досвіду педагогів-вихователів з проблеми розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в державних традиційних та альтернативних дошкільних закладах

У контексті формування культури поведінки дітей дошкільного віку варто здійснити аналіз чинних програм навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку: Базового компонента дошкільної освіти в Україні, «Соняшник», «Я у світі», «Впевнений старт», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкілля», «Про себе треба знати, про себе треба дбати» «Скарбниця моралі», «Світ дитинства», «Стежина», «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку».

Основні вимоги до рівня освіти, розвитку та виховання дитини 6 (7) років визначає Базовий компонент дошкільної освіти визначає. Як зазначає Т. Поніманська, реалізація освітньої лінії «Особистість дитини» передбачає: формування позитивного образу «Я», створення бази особистісної культури дитини, її активної життєдіяльності; на кінець дошкільного періоду життя в дитини мають бути сформовані базові якості особистості: довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки.

Освітня лінія «Дитина у світі культури» передбачає наступне (рис. 2.1)

Рис. 2.1 Освітня лінія Базового компоненту дошкільної освіти «Дитина у світі культури»

Як зазначено у Базовому компоненті дошкільної освіти результатами оволодіння дитиною дошкільного віку предметною та художньою діяльністю подано на малюнку (рис. 2.2).

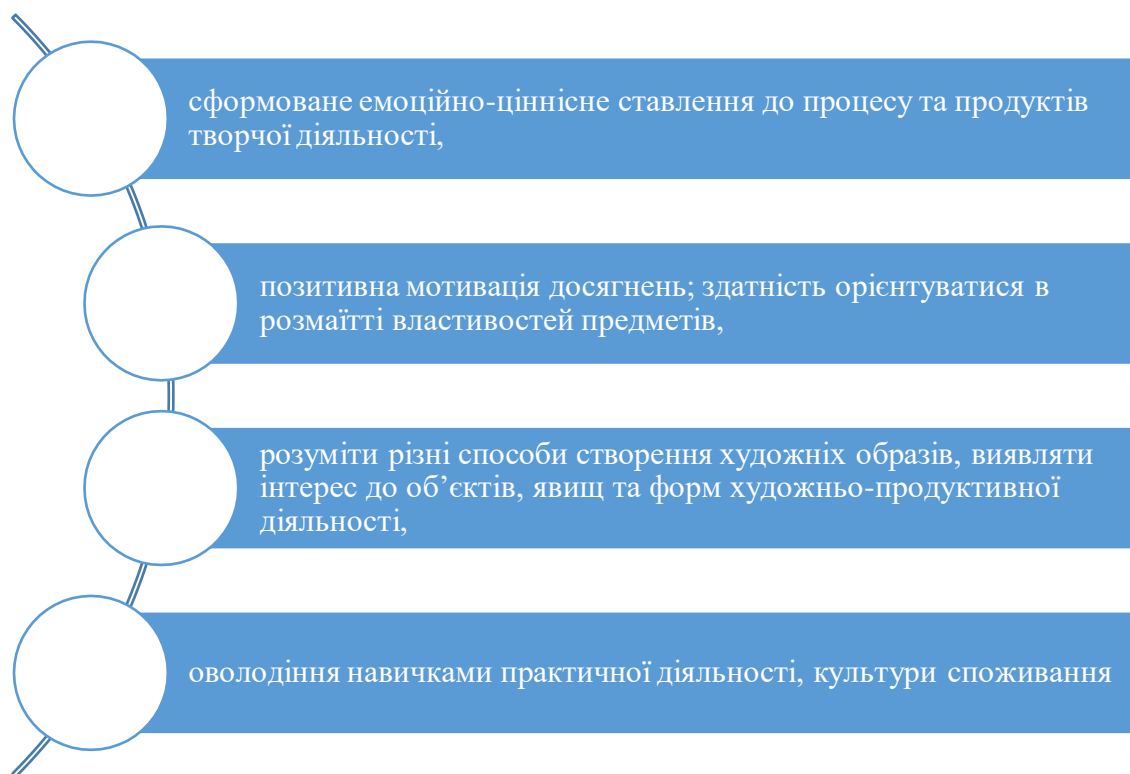

Рис. 2.2 Результати оволодіння дитиною дошкільного віку освітньої лінії «Дитина у світі культури»

У програмі «Українське дошкілля» йдеться про те, що у старшому дошкільному віці відбувається поступовий перехід від сприйняття змісту певних елементів-художньо-зображувальної творчості до узагальнених уявлень про творчість. У цьому віці дитина вже здатна оцінити свої творчі пориви та естетичне навколо неї [50].

Відповідно, дитині дошкільного віку необхідна не тільки доброзичлива увага дорослого, а й співпраця з ним, взаєморозуміння, визнання його творчих чеснот і його досягнень дорослими.

Програма «Українське дошкілля» спрямована на розвиток творчого потенціалу дошкільників у контексті предметної лінії «Художньо-продуктивна діяльність» (малювання, ліплення, аплікація, конструювання) та освітньої лінії «Світ мистецтва», які формують у дитини інтерес до образотворчої діяльності, естетично сприймати мистецтво, викликати емоційний відгук на твори мистецтва і т.д. [50, с. 111]

Проаналізуємо наступну програму розвитку дитини дошкільного віку. Програма «Я у Світі» Ч. II. Від трьох шести (семи) років. У контексті нашого дослідження актуальність для аналізу складає інваріативна складова освітньої лінії «Дитина у світі культури» у якій означено плекання креативності, творчих здібностей, уміння варіювати, діяти в уявному плані, уникати шаблонів, генерувати оригінальні ідеї. Дана лінія розкривається шляхом залучення дошкільників у наступні види діяльності: образотворче мистецтво, музичне мистецтво, театральне мистецтво, літературне мистецтво.

Одним із завдань програми розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» визначено необхідність розвитку і виховання здібностей та творчості базуючись на загальнолюдських, моральних, духовних, громадянських, екологічних та естетичних цінностях, які оточують дитину. Так, у VI Розділі програми «Розвиток і виховання здібностей та творчості» у відповідності до віку вихованця включає передумови розвитку здібностей і творчості, розвиток творчості у мовленнєвій, образотворчій, пісенній і танцювальній та ігровій діяльності [12, с. 39].

Варто зазначити, що VI. Розділ «Розвиток і виховання здібностей і творчості» уміщений у програмі «Соняшник» включає наступні Освітні лінії Базового компонента дошкільної освіти: «Особистість дитини», «Гра дитини», «Дитина у світі культури», «Дитина в сенсорнопізнавальному просторі», «Мовлення дитини».

Основний зміст програми «Дитина» спрямовано на особистісний розвиток дітей дошкільного віку на основі індивідуального підходу до кожної дитини при формуванні в них життєвого досвіду та відповідних компетенцій. Програма має структуру навчальних ліній відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти, відповідно розділ «Дитина у світі культури» комплексно представлено зміст образотворчої, музичної, театралізованої та літературної діяльності у взаємопов'язаності тем.

У сукупності пропонована інформація програми «Дитина» має стати основою формування пізнавально-емоційного ставлення та доцільної поведінки дітей.

Мета комплексної освітньої програми для закладів дошкільної освіти «Світ дитинства» – забезпечення реалізації вимог Базового компонента дошкільної освіти, в розвитку, вихованні та навчанні дітей дошкільного віку за освітніми лініями. Кінцевим результатом засвоєння знань, умінь та навичок дітьми молодшого дошкільного віку з кожної освітньої лінії є сформованість визначених компетенцій [39].

У програмі зазначено, що результатом педагогічної діяльності за освітньою лінією «Дитина у світі культури», складниками якої є лінії – «Світ мистецтва», «Музична діяльність» та «Театральна діяльність», «Літературна діяльність», є: формування позитивного образу «Я», створення бази особистісної культури дитини, її активної життєдіяльності; виховання в дитини позитивного ставлення до творчості; розвиток базових якостей особистості (довільності, самостійності, відповідальності, креативності, ініціативності, свободи поведінки, безпечності, самосвідомості, самоставлення, самооцінки). Засвоєння даних умінь та навичок дитиною сприятиме усвідомленню свого місця у взаєминах з дорослими та однолітками; виявляти радість та захоплення від творів мистецтва, проявляти естетичні уподобання та інтереси, займатися різними видами образотворчої діяльності, позитивно ставитися до результатів власної діяльності [39, с. 112].

Формування художньо-творчого потенціалу дошкільників включено й у програму з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі», що, на наш погляд, є вкрай важливим [25, с. 39]. Авторами даної програми виділено напрямки, які також становлять сутність і зміст творчого потенціалу дошкільника (рис. 2.3).

Рис. 2.3 Напрямки розвитку художньо-творчого потенціалу дошкільників із залученням народної педагогіки (програма «Скарбниця моралі»)

У програмі наголошено, що через продуктивні види діяльності (образотворча, трудова, музично-танцювальна та ін.) реалізуються:

- спрямованість на результат, що сприяє розвитку волі, самоконтролю;
- порівняння свого результату з результатами інших, що формує адекватну самооцінку;

– стимулювання виникнення нових мотивів поведінки (суспільних, пізнавальних).

Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» [52] зорієнтована на розвиток цінностей та інтересів дитини. Головну увагу у даній програмі зосереджено на дитячу діяльність у експериментуванні – ефективному процесу пізнання навколишнього світу. Для розвитку художньо-творчого потенціалу дошкільника експериментування розглядають як метод, близький до ідеального. Адже спостерігати світ таким, яким він є насправді, – це можливість навчитися поважати закони суспільства, природи, не втручатися у природні процеси без необхідності, бути небайдужими до всіх негараздів, берегти навколишній світ.

У комплексній альтернативній освітній програмі «Стежина» для дошкільних навчальних закладів, що працюють за вальдорфською педагогікою, у підрозділі «Художньо-творча діяльність» наголошується на необхідності розвивати творчі здібності дитини у напрямках малювання, живопису, ліплення,

Розвиток творчих здібностей дитини забезпечується всією організацією життя в дитячому садку: це й обмеження прямого втручання вихователя у гру дітей, і відсутність намагань детально розтлумачувати (інтерпретувати) казки, оповідання, і використання ігрового матеріалу, який залишає простір для фантазії дитини (мінімум готових форм та іграшок при великій кількості матеріалу для їх створення: шишки, горіхи, жолуді, мушлі, камінці, кора дерева, корінці, клаптики тканини, стрічки, мотузки й т.п.).

У програмі зазначено, що необхідно наповнювати середовище зразками природної та досконалої рукотворної форми, варіативністю матеріалів для малювання; предметами, з якими б дитина постійно чи часто контактувала. Оздоблювати просторинь кімнат, одяг, ігрові осередки зразками декоративно-прикладного мистецтва, природними фрагментами, малюнками дітей. В оформленні інтер'єру кімнат, столу сезону, столів для сніданку, в одязі дітей

і дорослих створювати кольорову гармонію, що відповідає стану природи, настрою, змісту й символіці епохи та доступна розумінню й переживанню дітей молодшого і старшого дошкільного віку. Упорядковувати життєвий простір дітей з позиції доцільності, розвивальності, естетики, інформаційності. Збагачувати враження про події у природному, соціальному, предметному середовищі [44, с. 29].

Отже, згідно із завданнями, визначеними в програмах, проблема розвитку художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку обговорюється переважно в контексті художньої діяльності або виховного контексту освітнього процесу. Важливою передумовою ефективної організації процесу розвитку художньо-творчого потенціалу дітей є дотримання вимог Базового компонента дошкільної освіти та програм, за якими працюють заклади дошкільної освіти. Реалізація даного завдання створює умови для розвитку дітей, які відповідають їхньому віку та забезпечує накопичення відповідного досвіду та знань для художньо-творчого потенціалу особи у дорослому віці. Проведений контент-аналіз програм дозволяє дійти висновку, що в чинних документах з розвитку художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку визначається як актуальна, проте потребує подальшого наукового обґрунтування, закладає передумови для дослідження умов і технологій її практичної реалізації в дошкільній освіті.

У ході дослідження також було опитано вихователів Криворізького навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня Вальдорфська школа I-III ступенів-дошкільний навчальний заклад (дитячий садок)» Криворізької міської ради Дніпропетровської області, які працюють за вальдорфською педагогікою, з метою одержання об'єктивних даних про рівень розвитку художньо-творчого потенціалу їхніх вихованців та узагальненого розуміння реалізації даного процесу.

У опитуванні взяли участь 10 вихователів, їм було запропоновано відповісти на 6 питань.

Питання:

1. Чи підвищуєте свій рівень професійної майстерності запроваджуючи інноваційні методи для розвитку художньо-творчого потенціалу ваших вихованців?

2. Чи використовуєте у своїй роботі ігри та завдання, які сприяють розвитку художньо-творчого потенціалу дітей?

3. Чи реалізується поетапність розвитку художньо-творчого потенціалу відповідно до кожного вікового періоду?

4. Чи використовуєте сучасні, інноваційні підходи у виховній роботі з розвитку художньо-творчого потенціалу дітей?

5. Чи систематично застосовуєте нові прийоми та методи у роботі з дітьми для підвищення ефективності виховної роботи?

6 Чи співпрацюєте з сім'єю дошкільників (роз'яснювальна робота з батьками, інформаційні стенди для них, буклети, інструкції, індивідуальні співбесіди, анкетування, семінари, майстер-класи) з метою комплексного розвитку художньо-творчого потенціалу вихованців?

Результати опитування подано на рис. 2.4.

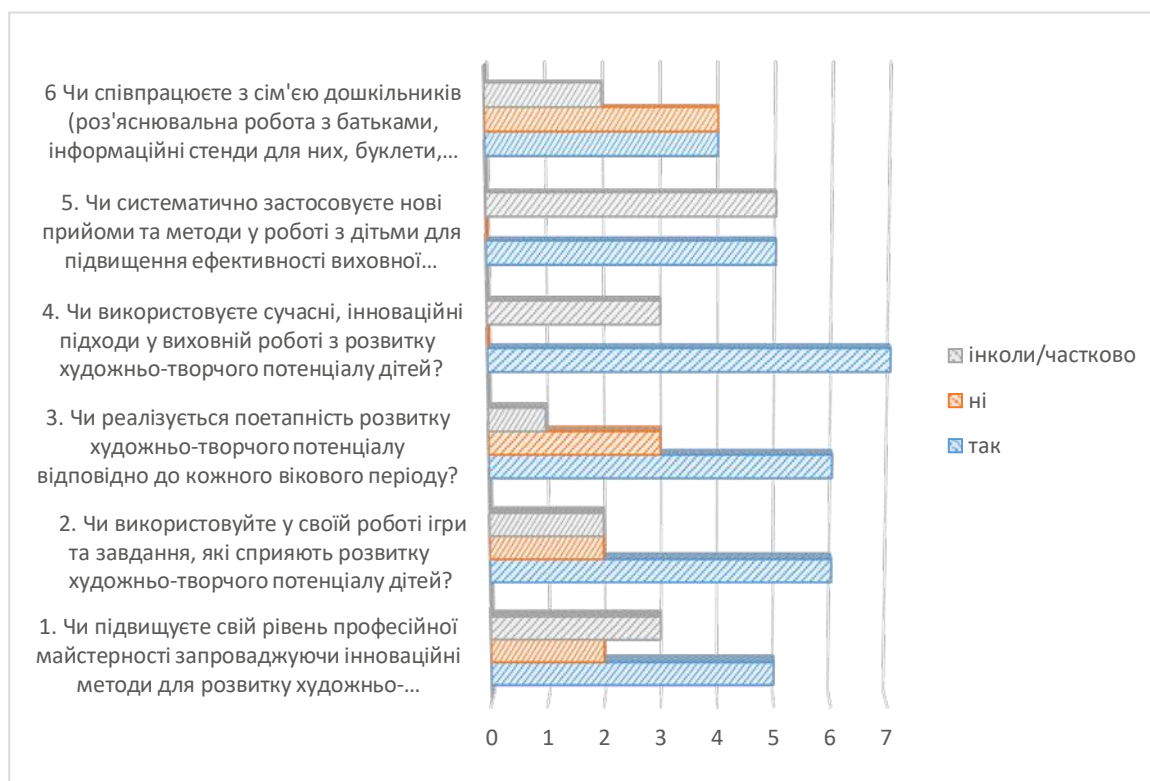

Рис. 2.4. результати опитування вихователів щодо реалізації процесу розвитку художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку у Криворізькому навчально-виховному комплексі «Загальноосвітня

Вальдорфська школа І-ІІІ ступенів-дошкільний навчальний заклад (дитячий садок)» Криворізької міської ради Дніпропетровської області

Таким чином, 5 осіб вважають, що їхня робота перебуває на середньому рівні, оскільки вони недостатньо залучають у навчально-виховний процес розвитку художньо-творчого потенціалу дошкільників доступні їм у діяльності методи та засоби. Це здебільшого педагоги з невеликим педагогічним стажем (стаж цих педагогів коливається від 6 місяців до 3 років). 7 осіб на високому рівні оцінюють свою діяльність у контексті розвитку художньо-творчого потенціалу дошкільників. (це вихователі з великим педагогічним досвідом та вищою кваліфікаційною категорією).

Педагоги виявили бажання надати їм необхідну психолого-педагогічну літературу, необхідні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності стимулювання дітей старшого дошкільного віку, а також залучення батьків дітей до розвитку художньо-творчого потенціалу їхніх вихованців.

2.2. Діагностичне дослідження рівнів сформованості художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку

На основі поставленої мети роботи було виділено завдання діагностичного дослідження дослідно-пошукової роботи:

1. Визначення показників та критеріїв розвитку художньо-творчого потенціалу.
2. Розробка характеристики рівнів розвиненості художньо-творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку, аналіз отриманих результатів.
3. Розробка програми занять щодо розвитку художньо-творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства.

Дослідна робота проводилася на базі Криворізького навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня Вальдорфська школа I-III ступенів-дошкільний навчальний заклад (дитячий садок)» Криворізької міської ради Дніпропетровської області. У дослідженні взяли участь 23 дошкільника віком 5-6(7) років, навчально-виховна робота яких відбувається за програмою «Стежина» (вальдорфська педагогіка).

Для виявлення рівня розвиненості художньо-творчого потенціалу було виділено такі показники:

- естетичне відношення;
- дивергентне мислення;
- художня уява
- практичні вміння та навички у художній діяльності.

Перший показник: естетичне відношення. Даний показник характеризується в єдності двох аспектів: емоційно-естетичного та художньо-естетичного, що характеризувались такими критеріями як: здатність різними способами (вербальними та невербальними) висловлювати свої враження від сприйнятого, знаходити для цього естетично-виразні засоби, дотримуючись законів краси, гармонії та міри; здатність відчувати, визначати та оцінювати виразно-сміслові елементи форми творів різних видів мистецтва; здатність сприймати неповторний вигляд речей (колір, рух, звучання, унікальне поєднання рис) не просто як зовнішню форму, а як пряме вираження внутрішнього життя.

Другий показник: дивергентне мислення. Цей показник характеризується такими критеріями: швидкість (кількість рішень, що виникають за певний час); оригінальність (рішення мають бути нестандартними); чутливість або гнучкість (здатність перемикатися від одного завдання до іншого); образність (мислення символами, образами, асоціаціями).

Третій показник: художня уява, під якою ми розуміємо здатність людини до побудови нових оригінальних, яскравих, виразних образів у вигляді переробки власного життєвого та художньо-естетичного досвіду, які були набуті у минулому. Цей показник характеризується такими критеріями: здатність до різноманітних асоціацій у процесі художньо-творчої діяльності; здатний створювати художній образ, за допомогою виразних засобів різних видів мистецтва, що розкриває внутрішній зміст твору, використовуючи власний життєвий та естетико-художній досвід; здатний перекладати художній образ з однієї модальності в іншу, не втрачаючи при цьому яскравості та виразності образу.

Четвертий показник: практичні вміння та навички у художній діяльності. Цей показник характеризується такими критеріями: вміння створювати виразний образ послідовно та переконливо втілювати в різних видах художньої діяльності; здатність відчувати виразно-сміслові відтінки засобів виразності різних видів мистецтв; вміння знаходити адекватні засоби для реалізації мистецьких задумів; при створенні художніх образів застосовувати та використовувати знання засобів виразності, вміння та навички різних видів мистецтва.

Оцінка розвиненості кожного показника визначалася за допомогою критеріїв, співвіднесених із трьома рівнями розвитку художньо-творчого потенціалу: високим, середнім та низьким.

Рівень розвитку показників художньо-творчого потенціалу старших дошкільників визначався за трибальною системою: високий – 3 бали, середній – 2 бали, низький – 1 бал.

Таблиця 2.1

Методики, що застосовуються виявлення рівня розвиненості художньо-творчого потенціалу старших дошкільників

Показники художньо-творчого потенціалу	Методика
Естетичне відношення	«Опис предмета» (З. Новлянська)
Дивергентне мислення	«Діагностика рівня розвитку дивергентного мислення» (Тест Гілфорда)
Художня уява	«Методика оцінки вигаданої казки» О. Дьяченко
Практичні вміння та навички в художній діяльності	«Створюємо художній образ» (Л. Ясинська)

Діагностичне завдання №1. «Опис предмета» (З. Новлянська).

Ціль: виявити рівень розвитку естетичного відношення.

Матеріал: картка із зображенням веселки, музичний твір.

Методика проведення: Дитині пропонується описати предмет із яким вона знайома в житті. Фоном звучить якийсь музичний твір. У цьому діагностичному завданні дошкільникам пропонується описати веселку. Проводиться інструктування: «Розглянь уважно зображення і розкажи про нього все, що захочеш». Діти приступають до творчої діяльності.

У результаті виконання цього діагностичного завдання було зроблено наступні висновки: Діти були зацікавлені та залучені до творчого процесу (100%). На низькому рівні завдання виконали 5 дітей (14%), оскільки вони менш зосереджені під час виконання завдання. Дані дошкільники не змогли різними способами (вербальними та невербальними) висловлювати свої враження від сприйнятого, а також знайти для цього естетично-виразні засоби, дотримуючись законів краси, гармонії та міри. 16 дітей (69,6%) знаходяться на середньому рівні розвитку художньо-естетичного досвіду та емоційної чуйності до художніх образів. Варто зазначити, що лише деякі діти здатні вести «Діалог» з автором художнього твору. На високому рівні впоралися із завданням лише 2 дитини (8,7%). Дані діти виявили здатність відчувати, визначати та оцінювати виразно-сміслові елементи форми творів різних видів мистецтва.

Результати виконання даного діагностичного завдання в балах представлені на рис. 2.5.

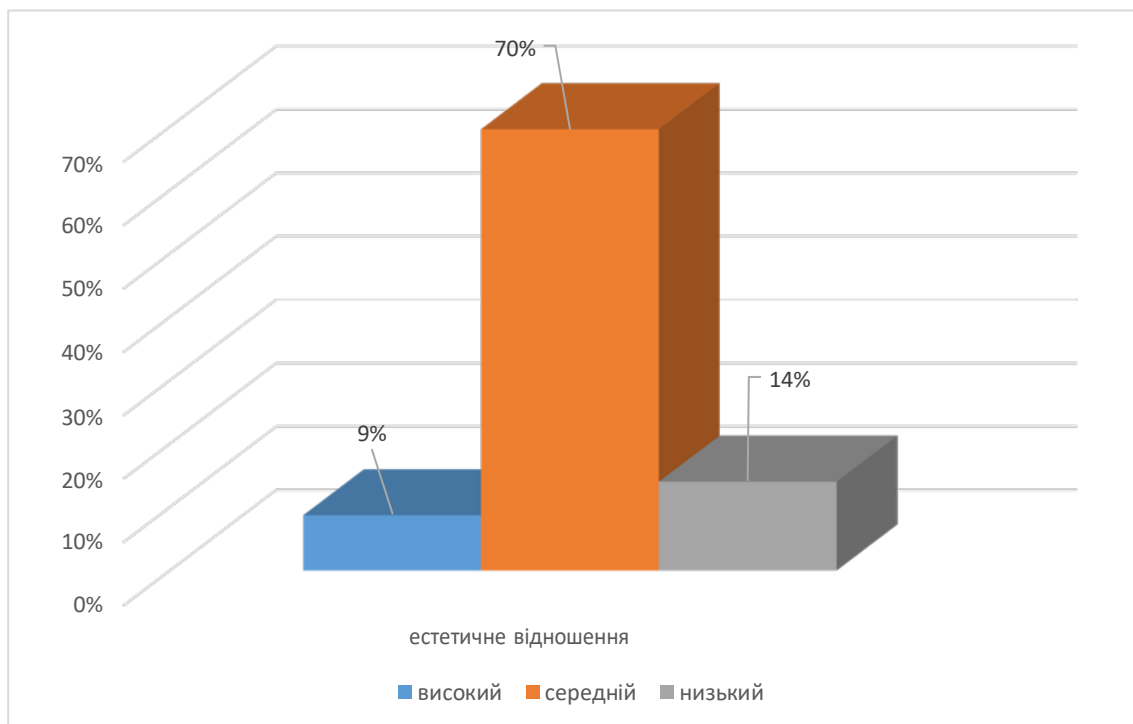

Рис 2.5 Результати розвиненості показника «естетичне відношення»

Якісний аналіз результатів показав, що Яна і Рома відразу ж знайшли яскраві засоби для вирішення художніх завдань, виявили емоційну чуйність при сприйнятті різних видів мистецтва. У тому відповіді простежувався характер емоційних реакцій: яскравий і різноманітний, адекватний сенсу, образному ладу художнього твору. Так Роман, наприклад, порівняв веселку зі своїми дитячим садком. Він зазначив, що «всі фарби у веселці дружать, так само як і ми. Р – Роман, а – Арсеній, д – Денис, у – Уляна, г – Галя, а – Антон».. Яна почала розповідь з того, що припустила «швидше за все веселка – це великий міст, який з’єднує нас з щастям. Адже коли дивишся, як переливаються на сонці ці яскраві фарби, то на обличчі одразу з’являється посмішка, починає грати весела музика». Софія та Ліза коротко перерахували основні ознаки веселки, не проявивши здатність відчувати, визначати та оцінювати виразно-сміслові елементи форми творів у різних видів мистецтва. «Складається з 7 кольорів: червоний, помаранчевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий ...».

Діагностичне завдання №2. «Діагностика рівня розвиненості дивергентного мислення» (Тест Торренса).

Ціль: виявити рівень розвиненості дивергентного мислення.

Матеріал: завдання «Закінчи малюнок» (олівець або ручка).

Методика проведення: Дошкільникам пропонується домалювати незакінчені фігури, додавши до них додаткові лінії те щоб вийшли цікаві предмети чи сюжетні картинки. На виконання цього завдання приділяється 10 хвилин. Також необхідно придумати цікаву назву для кожної картинки та написати її внизу під картинкою. Діти приступають до творчої діяльності. На запитання дітей слід відповідати словами інструктажу.

Внаслідок проведення діагностичного завдання було виявлено, що всі діти (100%) виконали завдання. Аналіз результатів показав, що у низькому рівні завдання виконали 7 дітей (30,5%). На середньому рівні розвитку дивергентного мислення виявилось 13 дітей (56,5%). На високому рівні з цим діагностичним завданням впоралися 3 дитини (13%).

Результати виконання даного діагностичного завдання представлені на рис. 2.6 «Результати розвиненості показника «дивергентне мислення».

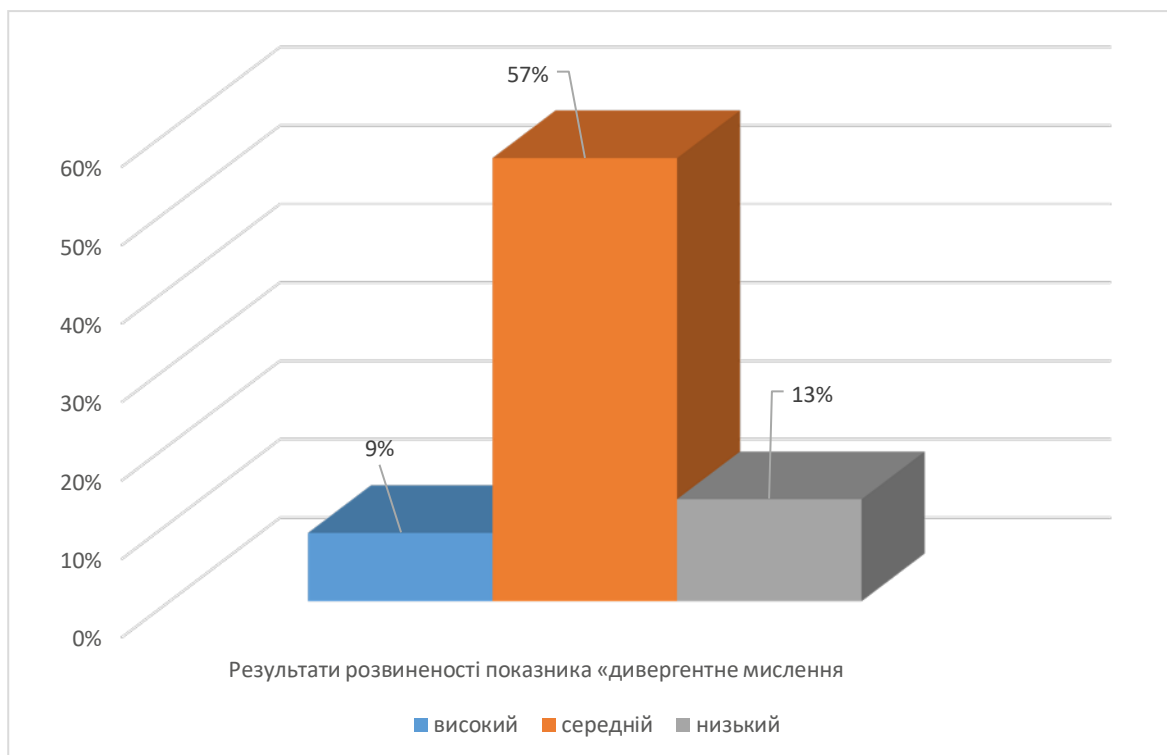

Рис. 2.6 Результати розвиненості показника «дивергентне мислення»

Якісний аналіз результатів показав, що у всіх дітей відзначається висока швидкість розумових операцій, здатність породжувати безліч ідей, які відносяться до різних сфер та областей, при цьому більшість ідей є цікавими та незвичайними. Високі бали за «назву» отримало багато дітей, наприклад, у відповіді Яни були ідеї відмінні від загальноприйнятих. Арсенію складно було перемикається з однієї ідеї на іншу.

Діагностичне завдання №3. «Методика оцінки вигаданої дитиною казки» (О. Дьяченко).

Ціль: виявити рівень розвиненості художньої уяви. Матеріал: Папір, ручка, кольорові олівці чи простий олівець.

Методика проведення: Дитині пропонується написати казку. Вітаються ілюстрації до казки. Діти приступають до творчої діяльності.

Внаслідок проведення діагностичного завдання було виявлено, що всі діти (100%) виконали завдання. Аналіз результатів показав, що на низькому рівні завдання виконали 4 дитини (17,4%). Створення казки для цієї групи дітей виявилось важким завданням. На середньому рівні розвитку художньої уяви виявилось 13 дітей (56,5%). Ці діти виявили активність, ініціативність, захопленість у взаємодії з різноманітними творами різних видів мистецтва. При створенні творчого продукту (казки) у дітей спостерігалася захопленість, активність. Слід зазначити, більшість дітей використовували у роботі різні засоби виразності, що сприяло створенню оригінальних сюжетів. На високому рівні з цим діагностичним завданням впоралися 6 дітей (26,1%).

Результати виконання даного діагностичного завдання у балах представлені на рис. 2.7.

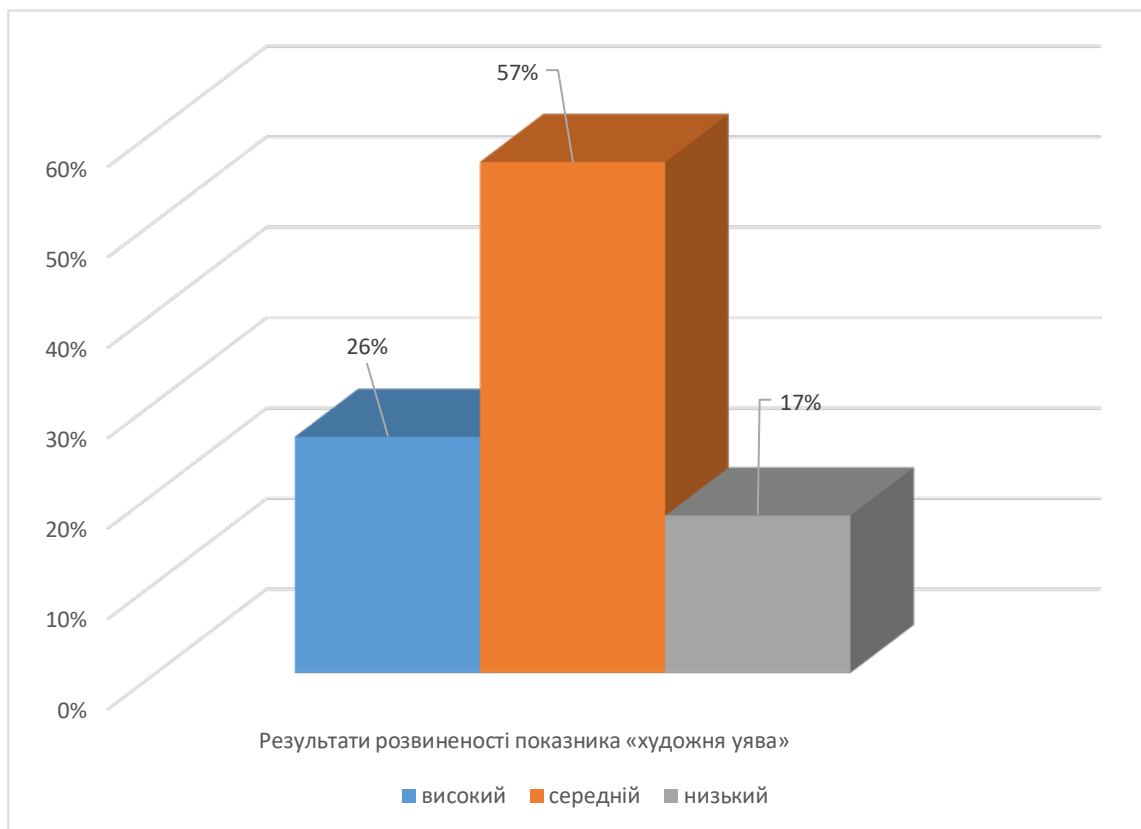

Рис. 2.7 Результати розвиненості показника «художня уява»

Якісний аналіз результатів показав, що продукт творчої діяльності Роми, Яни, Тані, Олі, Олесі та Арсенія відрізняється оригінальністю, насиченістю сюжету. У процесі створення творчого продукту у дітей відзначалася висока зацікавленість та захопленість процесом створення казки, розробкою сюжету. У процесі створення продукту, що навчаються, спиралися на власний художній досвід, що дозволило створити яскравий, насичений художній образ. Саме це свідчить про високий рівень розвитку творчої уяви цієї групи дітей. Так Арсеній написав казку: «Що сниться моєму кошеняті Ваську?» і описав сон тварини. Уві сні з котом трапляються дивовижні події та пригоди. Свою казку Арсен доповнив коміксом.

Діагностичне завдання №4. «Створюємо художній образ» (за Л. Ясінським).

Мета: виявити рівень розвиненості практичних умінь у художній діяльності (образотворчої, вокальної, графічної та ін.).

Матеріал: вірш Дмитра Кедріна «Осіньна пісня»; білі аркуші паперу; музичні інструменти: бубон, гармошка, барабан, балалайка, дитяче піаніно; графічні інструменти: кольорові олівці, фломастери, акварельні фарби.

Методика проведення: дітям пропонується послухати вірш та висловити свої враження, що виникли при сприйнятті вірша різними видами мистецтва (музикуванням, танцем, малюнком).

Вже небо не таке, як влітку.
В жоржинах вулиці й хати.
Снує павук тоненьку нитку –
Наводить між гілля мости.
В імлі ранковій сяють роси,
На вуха шапку гриб натяг.
Птахи, на крила взявши осінь,
Курличуть журно в небесах.
Пишаються зерном стодоли,
А сіно складено в стіжки.
І пахнуть медом докоला
Земля, і сонце, і грушки.

(О. Кротюк)

Кількісний аналіз розвиненості показника практичні вміння та навички у художній діяльності представлений на рис.2.8.

У цьому завданні лише 1 (4,4%) дошкільник виявили високий рівень розвиненості практичних умінь та навичок у художній діяльності, 15 дітей (65,2%) знаходяться на середньому рівні розвиненості практичних умінь та навичок у художній діяльності, низький рівень – 7 дітей (30,5%).

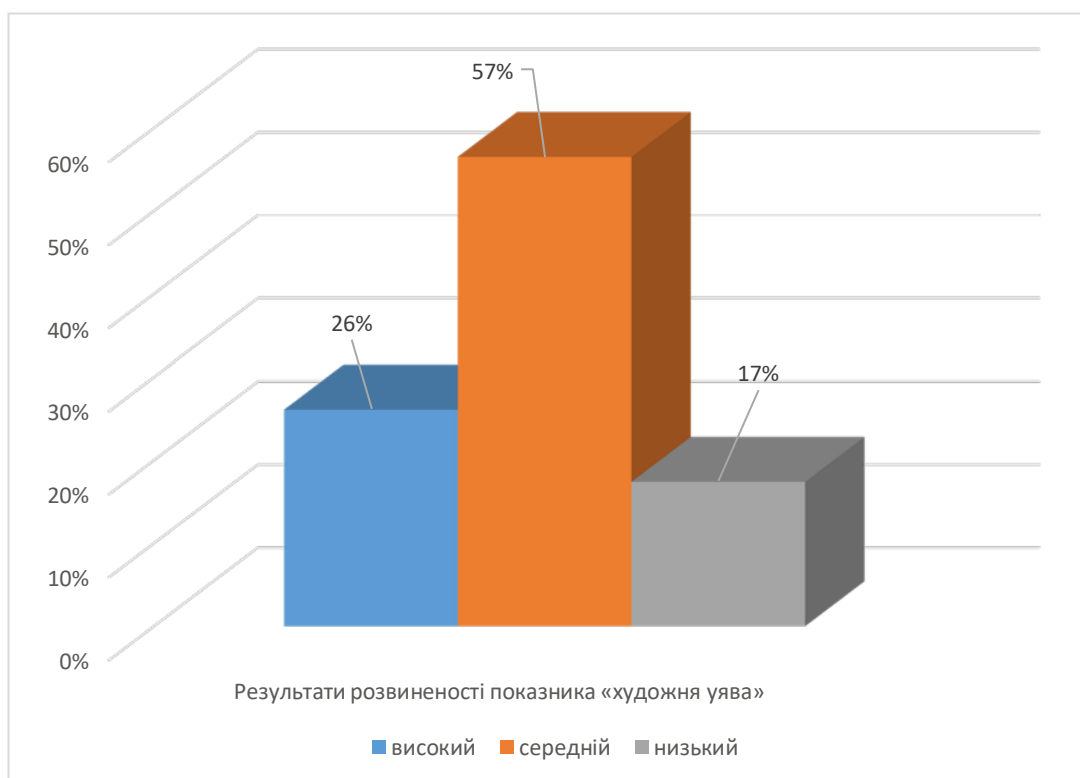

Рис. 2.8 Результати розвиненості показника «практичні вміння та навички у художній діяльності»

Єлизавета П. старалася озвучити вірш усіма інструментами відразу ж (бубон, гармошка, барабан, дитяче піаніно) і дуже голосно, що не відповідало настрою вірша. Кирило спочатку уважно прослухав увесь вірш, потім довго думав, над тим, яким видом мистецтва йому висловити свої враження. У результаті він склав невелику розповідь: «З приходом осені ми всі трохи сумуємо. Але ж останні осінні дні можуть бути зовсім не сумними».

Інший дошкільник Роман вибрав метод пластичного інтонування. Він попросив прочитати вірш ще раз. Під час читання вірша дошкільник робив такі рухи, ніби він гуляє в лісі, при цьому прислухається і придивляється до краси природи.

На основі отриманих результатів складено характеристику початкового рівня розвиненості художньо-творчого потенціалу у сукупності виділених показників дітей старшого дошкільного віку.

Рівень розвитку художньо-творчого потенціалу старших дошкільників визначався за системою:

- високий – 12-10 балів,
- середній – 9-6 балів,
- низький – 5 балів та нижче.

Після проведення діагностичного дослідження проведено аналіз отриманих даних, кількісні результати якого представлені у таблиці 2

Таблиця 2.1

Сформованість художньо-творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку

№	Ім'я прізвище дитини	Діагностичне завдання				Загальний бал	Рівень
		1	2	3	4		
1	Софія А.	1	2	1	1	5	низький
2	Денис Б.	3	2	2	2	9	середній
3	Світлана Б.	2	1	2	2	7	середній
4	Роман Б.	2	3	3	3	11	високий
5	Надія Б.	2	2	2	2	8	середній
6	Сергій Г.	2	2	2	2	8	середній
7	Галина Д.	2	3	3	1	9	середній
8	Катерина З.	2	1	2	2	7	середній
9	Ксенія З.	1	2	1	1	5	низький
10	Яна І.	3	3	3	2	11	високий
11	Василь Д.	2	2	2	2	8	середній
12	Олеся Д.	2	2	3	2	9	середній
13	Олександр До.	1	2	1	1	5	низький
14	Кирило Л.	2	1	2	1	6	низький
15	Єгор М.	2	1	2	1	6	низький
16	Крістіна М.	2	2	2	2	8	середній
17	Марина Н.	2	2	2	2	8	середній
18	Уляна П.	1	2	2	1	6	низький
19	Єлизавета П.	1	2	1	1	5	низький
20	Арсеній П.	2	1	3	2	8	середній
21	Антон Р.	2	1	2	2	7	середній
22	Яна Т.	2	2	2	2	8	середній

23	Ольга Т.	2	2	3	2	9	середній
----	----------	---	---	---	---	---	----------

Кількісний та якісний аналіз результатів дослідження дозволяє зробити такі висновки: виявлено переважно середній рівень сформованості художньо-творчого потенціалу. На високому рівні розвитку художньо-творчого потенціалу знаходяться лише 2 дитини (8,7%), середній рівень був виявлений у 14 дітей (60,9%), низький рівень відзначається у 7 дітей (30,4%). Результати розвиненості показників представлені в таблиці 2.3 і на рис. 2.9.

Таблиця 2.3

Результати сформованості художньо-творчого потенціалу у дошкільників старшого дошкільного віку

Рівень	сформованість художньо-творчого потенціалу, у %	
	у %	кільк. дітей
Високий	8,7%	2
Середній	60,9%	14
Низький	30,4%	7

Рис. 2.9 Результати розвиненості художньо-творчого потенціалу старших дошкільників

Отримані результати показують, що художньо-творчий потенціал розвинений на середньому рівні. Можливо, це пов'язано з недостатньо добре організованим художньо-естетичним напрямком діяльності у даному ЗДО.

Дослідна робота дозволила нам виявити необхідність розробки методичні рекомендації з розвитку художньо-творчого потенціалу старших дошкільників засобами народознавства.

Висновки до другого розділу

Проаналізовано державні програми та педагогічний досвід педагогів-вихователів з проблеми розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в державних традиційних та альтернативних дошкільних закладах

Згідно із завданнями, визначеними в програмах, проблема розвитку художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку обговорюється переважно в контексті художньої діяльності або виховного контексту освітнього процесу. Важливою передумовою ефективної організації процесу розвитку художньо-творчого потенціалу дітей є дотримання вимог Базового компонента дошкільної освіти та програм, за якими працюють заклади дошкільної освіти. Реалізація даного завдання створює умови для розвитку дітей, які відповідають їхньому віку та забезпечує накопичення відповідного досвіду та знань для художньо-творчого потенціалу особи у дорослому віці. Проведений контент-аналіз програм дозволяє дійти висновку, що в чинних документах з розвитку художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку визначається як актуальна, проте потребує подальшого наукового обґрунтування, закладає передумови для дослідження умов і технологій її практичної реалізації в дошкільній освіті.

У результаті анкетування з'ясовано, що педагоги виявили бажання надати їм необхідну психолого-педагогічну літературу, необхідні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності стимулювання дітей старшого дошкільного віку, а також залучення батьків дітей до розвитку художньо-творчого потенціалу їхніх вихованців.

Здійснено діагностичне дослідження рівнів сформованості художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку. Результати дослідження свідчать про переважання середнього рівня розвитку художньо-творчих потенціалу. Так високий рівень мають лише 8,7% дітей, середній рівень виявлено у 60,9%, низький рівень відзначається у 30,4% дітей. Також,

отримані результати демонструють, що сформованість «практичних умінь та навичок у художній діяльності» розвинено найменше. Це пов'язано з недостатньо добре організованим художньо-творчим напрямком діяльності у дошкільному закладі.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА В ДЕРЖАВНИХ ТРАДИЦІЙНИХ АЛТЕРНАТИВНИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

3.1. Опис програми розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в традиційних дошкільних закладах

На підставі теоретичного вивчення проблеми дослідження і з урахуванням виявленого на етапі первинної діагностики рівня художньо-творчого потенціалу і дітей старшого дошкільного віку була відібрана програма розвитку художньо-творчого потенціалу засобами народознавства старших дошкільників, що включає різноманітні екскурсії в природу та складено перспективний план по їх реалізації.

Метою педагогічної роботи є забезпечення кожній дитині умов розвитку художньо-творчого потенціалу засобами народознавства за допомогою розширення уявлень про навколишній світ, на основі найближчого соціального оточення, формування громадянської позиції, патріотичних почуттів, любові до рідного краю.

Відповідно до мети були сформульовані наступні завдання: створення умов для розвитку художньо-творчого потенціалу засобами народознавства, для розвитку у дитини патріотичних почуттів, любові і прихильності до своєї сім'ї, дому, рідного селища та району; надання можливості дошкільнятам відчувати себе маленькими городянами, учасниками життя рідного міста; знайомство з містом, його історією та визначними пам'ятками; взаємодія з батьками по залученню дітей до примноження і збереженню багатств рідного міста та району.

Специфічною особливістю розвитку художньо-творчого потенціалу

засобами народознавства є те, що його не можна відокремити у певний спеціальний виховний процес.

Почуття Батьківщини починає формуватися у дитини з відносини в сім'ї до найближчих людей – до матері, до батька, бабусі, дідуся; захоплення тим, що бачить перед собою дитина, чому він дивується і що викликає відгук у його душі. І хоча багато враження ще не усвідомлюються дитиною глибоко, але, пропущені через дитяче сприйняття, вони грають величезну роль в становленні особистості, патріота. Інтерес і любов до рідного краю починається з найближчого оточення – зі знайомства з дитячим садком, своєю вулицею, містом, з його символами. Таким чином, розвиток художньо-творчого потенціалу засобами народознавства можливо лише в разі, якщо цей процес цілеспрямований, який передбачає систему використання форм, методів і прийомів педагогічного впливу.

На початку роботи автором було виявлено коло проблем, таких як:

- незнання дітьми назви міста, вулиці, де вони живуть;
- невміння вести себе на вулицях рідного міста;
- нерозуміння батьками важливості сформованості знань у дітей про рідне місто і почуття патріотизму;
- відсутність гордості за свій рідний край, усвідомлення своєї громадянської належності;
- відсутність єдиної системи цінностей (сім'я-люди-рідний край) в свідомості дошкільника і батьків.

Наявність цих проблем, дозволило автору взятися за послідовну, поетапну роботу з дітьми старшого дошкільного віку.

Рішення задач, дозволило спрогнозувати наступний результат – це вихованець, здатний:

- відчувати свій емоційний стан і емоційний стан інших людей;
- виявляти цікавість до минулого, сьогодення та майбуття свого міста та краю;
- здатний вирішувати інтелектуальні проблеми (завдання),

адекватні віку – інтелектуально-розвинений;

— виявляти цікавість до всього нового і незрозумілого, незвіданого – допитливий;

— уявляти, придумувати – здатний до створення нового в рамках адекватної віку діяльності, здатний до пошуку різних способів вирішення однієї і тієї ж задачі – креативний;

— проявляти активність і самостійність в ухваленні рішень, в здійсненні вчинків, в діяльності – ініціативний;

— сприймати красу навколишнього світу (людей, природи), мистецтва – відчуває прекрасне, емоційно-чуйний;

— розуміти цінність життя; проявляє турботу і увагу до навколишнього світу.

Програма короткострокова: 4 тижні (на період переддипломної практики). Протягом тижня проводиться 5 занять (екскурсії, бесіди, конкурси малюнків, аплікації, віртуальні екскурсії, дидактичні ігри). Можливий перерозподіл часових навантажень.

Контингент дітей у віці 5-6 років. Нами було складено перспективний план заходів, що включає екскурсії – живі враження, подорожі по рідному місту в процесі освітньої діяльності, ігри для закріплення знань і вражень.

Таблиця 2.5.

Перспективно-тематичне планування екскурсійної роботи

«Моя родина – Україна» для дітей старшого дошкільного віку

Місяць	Найменування заходів	Завдання	Форми роботи	Терміни виконання	Відповідальний
Вересень	«Моя країна».	формування уявлень про Україну; розвиток	Словесна, словесно-екскурсійна, словесно	Протягом місяця	вихователі

		художньо-творчого потенціалу ; розширення кругозору.	наочна, художня, музична.		
Жовтень	«Хто живе в Україні»	Формування уявлень про українців	словесна, словесно-екскурсійна, словесно-наочна, художня, театралізовано-музична.	Протягом місяця	вихователі
Листопад	«Мій рідний край»	формування елементарних уявлень про рідний край; розвиток загальної обізнаності.	словесна, словесно-екскурсійна, словесно-наочна, художня, театралізовано-музична.	Протягом місяця	вихователі
Грудень	«Визначні пам'ятки мого краю»	Формування елементарних уявлень про пам'ятки рідного краю; формування уявлень про	словесна, словесно-екскурсійна, словесно-наочна, художня, театралізов	Протягом місяця	вихователі

		їх значення, історію та сучасність.	ано-музична.		
Січень	«Народні костюми. Свята «	Формування уявлень про народний одяг, їжу, свята»; Закріплення уявлень про національні костюми, звичаї і обряди; Розвиток творчих здібностей дітей.	словесна, словесно екскурсійна, словесно-наочна, художня, театралізовано-музична.	Протягом місяця	вихователі
Лютий	«Моя родина»	формування уявлень про сім'ю, її членів; формування початкових уявлень про родинні зв'язки; збагачення словника.	словесна, словесно екскурсійна, словесно-наочна, художня, театралізовано-музична.	Протягом місяця	вихователі

Березе нь	«Природа і клімат мого краю»	Ознайомленн я з картою природних зон України» Ознайомленн я з короткими характеристи ками кожної зони; збагачення словника; формування уявлень про тваринний і рослинний світ краю; розвиток творчих здібностей.	словесна, словесно екскурсійна , словесно- наочна, художня, театралізов ано- музична.	Протяго м місяця	вихователі
Квітень	«Червона калина».	ознайомлення з основними видами рослинного світу рідного краю, вулиці	словесна, словесно екскурсійна , словесно- наочна, художня, театралізов ано- музична.	Протяго м місяця	вихователі

Розроблене тематичне планування сприяло ефективному засвоєнню дітьми знань про рідний край, допомогло їм встановлювати взаємозв'язок

між подіями і явищами, що відбуваються в ньому. Всі теми були пов'язані між собою логічно і разом представляли собою цілісну картину відомостей про рідне місто.

У план були виділені наступні теми:

- «Моя країна»
- «Хто живе в Україні»
- «Мій рідний край»
- «Визначні пам'ятки мого краю»
- «Народні костюми. Свята «
- «Моя родина»
- «Природа і клімат мого краю»
- «Червона калина»

На кожен з перерахованих вище тим відводився один тиждень.

Починалися заняття з проведення бесіди, або дидактичної гри, читання казок, продовжувався екскурсіями в природу, а закінчувалося конкурсом малюнків або розвагами.

Після бесід було проведено екскурсії, на яких діти познайомилися з визначними пам'ятками рідного краю, де вони з цікавістю розглядали фотографії пам'ятників, слухали історії про їх виникнення і створення. Згадали людей, події в історії нашої країни, в честь яких спорудили пам'ятники, монументи, скульптури. На екскурсії в парк діти згадали полеглих героїв, поклали квіти до монументу, познайомилися з військовою технікою, представили себе в ролі військових; особливо запам'яталася прекрасна природа; на площі влітку запам'яталися мальовничі, красиві клумби з квітами.

В рамках цієї ж теми була проведена віртуальна екскурсія по пам'яткам України. Незвичайна подача матеріалу дуже сподобалася дітям. Вони азартно включилися в цю гру. В кінці даної теми була проведена дидактична гра «Визнач пам'ятку «і конкурс малюнків» Моє улюблене містечко в парку «. Діти успішно впоралися із завданнями. Свої роботи діти подарували батькам.

Кращі роботи помістили на стенд.

Заняття з ознайомлення дошкільнят з рідним краєм були присвячені природі рідного краю. Знайомство з природою рідного краю почалося з вивчення птахів. Була проведена дидактична гра з екології «Зимуючі і перелітні птахи». Під час гри діти швидко зорієнтувалися і назвали зимуючих і перелітних птахів; відповіли на питання, чому одні птахи відлітають у теплі краї, а інші залишаються зимувати. Як виховний момент провели бесіду про допомогу зимуючим птахам.

Після дидактичної гри було проведено заняття «Природа рідного краю», на якому діти змогли ще ближче познайомитися з тваринним і рослинним світом рідного краю.

Особливу увагу було приділено «Червоній книзі рідного краю». Діти дізналися саме поняття «Червона книга», цілі її створення, чому так важливо охороняти і берегти живу природу. Познайомилися зі зниклими і зникаючими рослинами і тваринами нашого краю. Діти відповідали на питання: «Як я можу допомогти зберегти живу природу?».

Серія занять присвячених природі рідного краю, були самими зрозумілими і цікавими для дітей. Тим більше що тут мали місце цікаві елементи: вечір розваг, загадки, вікторини, дидактична екскурсія-гра «Бувалі туристи», конкурс малюнків.

Під час вивчення теми культури і традицій народу своє знайомство діти почали з казок. діти уважно слухали ці твори. В кінці читання поділилися своїми враженнями про прослухані казки. Діти дізналися багато нового про предмети побуту і про традиції українців. Охоче розглядали ілюстрації національних костюмів. Дівчаткам дуже сподобалися жіночі прикраса народів, а хлопчикам вироби з дерева: дитяча іграшка-конячка, дудочки. Після заняття, з дітьми була проведена дидактична гра «Вгадай костюм».

Для закріплення отриманого матеріалу, в групі було організовано заняття аплікація «Візерунок на тарілочці». Діти вибирали національний візерунок з народів нашого краю і за допомогою пластиліну прикрашали

тарілочку. На завершення цієї теми пройшов конкурс малюнків «Національні костюми». За підсумками заняття був розміщений стенд з найкращими малюнками.

Крім проведення занять з формуванню знань і уявлень старших дошкільників в процесі ознайомлення з рідним краєм паралельно велася робота за розробленим проектом «Пам'ять і гордість в серцях поколінь». Даний проект має тематичну спрямованість про участь громадян, близьких і рідних людей у Другій Світовій війні / АТО. Даний проект передбачає спільну роботу з батьками та старшим поколінням (бабусями, дідусями) у контексті розвитку художньо-творчого потенціалу старших дошкільників засобами народознавства. Взаємодію з дітьми було організовано через проектну діяльність, яка включала різні форми роботи: екскурсії, розглядання нагород, продуктивно-творчу діяльність, постановку танців, підготовку обладнання для свят і розваг, театралізацію, перегляд фільмів, презентацій, знайомство з дитячою літературою, бесіди та т.д.

Система роботи з розвитку художньо-творчого потенціалу засобами народознавства в дітей старшого дошкільного віку в альтернативних дошкільних закладах дошкільної освіти була представлена наступним чином: сім'я – дитячий садок – рідна вулиця, район – рідне місто – країна.

3.2. Тематика та особливості проведення занять розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в альтернативних дошкільних закладах

Успішність роботи з розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства визначається не тільки педагогічною роботою з виділенням її мети і завдань, підбором відповідних методів впливу, а й організаційними умовами, в тому числі істотну роль грає оснащення розвиваючого предметно-просторового середовища.

У групі ми долучилися до створення предметно-розвиваючого

середовища закладу дошкільної освіти з народознавчою спрямованістю, що має ефективно сприяти формуванню національної свідомості засобами різнопланової діяльності.

Таблиця 2.3.

Перспективний план формування розвиваючого предметно-просторового середовища закладу дошкільної освіти

Напрямок роботи	Дата	Зміст роботи	Відповідальний
Обладнання куточку творчості «Моя Батьківщина – Україна»	Жовтень-грудень	Формування матеріалу для куточку	Вихователь
Оформлення папки засобів народознавства для розвитку художньо-творчого потенціалу	Протягом року	Формування матеріалу на тему: «Моя сім'я», «українська народна іграшка», «Моє улюблене місто», «Моє місто і його визначні пам'ятки», «Київ та його визначні пам'ятки», «Державна символіка України», «Природа нашого краю», «Казки нашого краю».	Вихователь, батьки, діти
Підготовка виставки матеріальної народної культури	Січень-лютий	Виготовлення та пошук народних виробів дітей та принести з дому народні іграшки («півники», «коники», брязкальця, свистунці, дудки, ляльки-мотанки тощо), предмети побуту (посуд, глечики, горщики,	Вихователь, батьки, діти

		чавунці), народний костюм (одяг, взуття, віночки, народні прикраси), народні музичні інструменти, предмети народних промислів.	
Формування педагогічної скарбнички вихователя	Протягом року	Формування педагогічної скарбнички вихователів творами фольклору (казки, билини, народні пісні, загадки, прислів'я, приказки, лічилки, заклички); методичною літературою та посібниками: картотеки народних ігор, народних традицій, ілюстрації, фотографії, конспекти занять, сценарії народних свят.	Вихователь, пед. колектив
Створення міні-музею народних традицій	Протягом року	Оформлення міні-музею народної культури: обстановку української хати (стіл, лавки, піч, їдальня, світлиця, люлька і ін.). Збір та розміщення: навісних полиць, речі народного вжитку, принесені вихованцями з їх родин (чавунну праску, постолі, кошики, дерев'яні макети хати, глечики, горщики, миски, чавунці, газову лампу, рогач,	Адміністрація, вихователь, батьки, діти

		кочергу, віник; фото та гербарії лікарських рослин.	
--	--	---	--

Свою роботу розпочали з обладнання куточку творчості «Моя Батьківщина – Україна»; підібрали дидактичні ігри на тему «Захисники України», «Знайди прапор України» та ін.. Наступним кроком ми зайнялися оформленням папки, із залученням дітей та їх батьків на тему «Моя сім'я», «українська народна іграшка», «Моє улюблене місто», «Моє місто і його визначні пам'ятки», «Київ та його визначні пам'ятки», «Державна символіка України», «Природа нашого краю», «Казки нашого краю».

Одночасно в кімнаті експериментальної групи ми почали готуватися до виставки матеріальної народної культури. До цієї роботи були залучені як вихованці так і їх батьки. До куточку долучали вироби дітей з виставок та принесені з дому народні іграшки («півники», «коники», брязкальця, свистунці, дудки, ляльки-мотанки тощо), предмети побуту (посуд, глечики, горщики, чавунці), народний костюм (одяг, взуття, віночки, народні прикраси), народні музичні інструменти, предмети народних промислів;

Одночасно доповнювали предметно-розвивальне середовище предметами духовної народної культури, наповнюючи педагогічну скарбничку вихователів творами фольклору (казки, билини, народні пісні, загадки, прислів'я, приказки, лічилки, заклички); методичною літературою та посібниками: картотеки народних ігор, народних традицій, ілюстрації, фотографії, конспекти занять, сценарії народних свят.

Для ознайомлення дітей з народними традиціями в групі в одному з кабінетів закладу дошкільної освіти було почато роботу з оформлення міні-музею народної культури, що має включати основні деталі і обстановку української хати (стіл, лавки, піч, їдальня, світлиця, люлька і ін.). На навісних полицях ми розмістили речі народного вжитку, принесені вихованцями з їх родин (чавунну праску, постолі, кошики, дерев'яні макети хати, глечики, горщики, миски, чавунці, газову лампу, рогац, кочергу, віник.

Таким чином, предмети української культури, зібрані в міні-музеї та куточку групи виступають як засіб народознавства залучення дітей дошкільного віку до українських народних традицій, що сприяє формуванню національної свідомості.

У ході проведення бесід з педагогічним колективом відбулося розширення знань з різноманіття форм і методів розвитку художньо-творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку. Цілком логічним є висновок про те, що ефективність здійснення процесу виховання дітей з окресленого напрямку не можлива без залучення до нього батьків вихованців. Наступним завданням роботи була співпраця із сім'ями дошкільнят. Педагогічну підтримку виховання національної самосвідомості в сім'ї ми окреслюємо як процес спеціально організованої взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї, який спрямований на мобілізацію внутрішніх ресурсів членів родини, актуалізацію національного виховання та корекцію відповідних стосунків. Ця діяльність передбачала педагогічну просвіту та її реалізацію у різних заходах, які мали певну системність та послідовність (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4.

Планування педагогічної взаємодії з сім'ями дітей старшого дошкільного віку з метою розвитку художньо-творчого потенціалу дошкільників

№	Захід	Період	Відповідальні
1	Проведення батьківських зборів до дня захисника Вітчизни: «Козацькому роду нема переводу»	Жовтень	Завідувач, вихователь
2	«Роль родини у творчому вихованні дошкільників»	Квітень	вихователь, батьки
3	Оформлення фотовиставки «Творча веселка»	Квітень	вихователь, батьки
4	Конкурс стінгазет «Звідки я родом»,	Березень	вихователь,

	«Моя творча родина»		батьки
5	Конкурс презентацій «Вишиванки моєї сім'ї»	Лютий	вихователь, батьки
6	Залучення батьків в участі в святкових ранках «Герб моєї родини»	травень	вихователь, батьки
7	Виставка «Лялька-мотанка – народна іграшка»	Протягом року	вихователь, батьки
8	Виставка «Традиції й звичаї нашої родини»	Березень	вихователь, батьки

Отже, успішний розвиток дітей та розвиток художньо-творчого потенціалу значною мірою залежить від погодженої виховної роботи закладу дошкільної освіти і сім'ї. ми вважаємо, що так само як і діти, батьки повинні активно приймати участь у виховній роботі закладу дошкільної освіти, регулярно відвідувати батьківські збори, обмінюватися своїми думками і спостереженнями з вихователями. Колектив закладу дошкільної освіти повинен прагнути до об'єднання зусиль щодо успішного розвитку художньо-творчого потенціалу та розвитку дітей. Тому що не тільки закладу дошкільної освіти допомагає сім'ї у вихованні дітей, а й батьки повинні допомагати закладу дошкільної освіти. Саме такі завдання ми і намагалися реалізувати в практичній діяльності.

Одночасно нами було заплановано та проведено святкові ранки. Свята – це найважливіша частина нашої духовної культури, і всього життя. Святковий ранок містить в собі цілий комплекс різних видів народної художньої творчості. Сюди входять пісні, танці, художнє слово, театралізація, ігри. Готуючи матеріал до того чи іншого свята, діти і педагоги інколи сценарії, костюми для виступу, розучують вірші, пісні, танці.

Відзначимо основні закономірності організації свят, націлених на виховання художньо-творчого потенціалу засобами народознавства у дітей старшого дошкільного віку. Особливе значення в рамках художньо-творчого

потенціалу засобами народознавства мають державно-громадські свята: День захисника України, День Незалежності України, День Прапора України, День міста, «Ніколи, знову», День пам'яті жертв голодомору тощо.

1. День прапора України. Мета – закріпити знання дітей за такими поняттями як:

- державний прапор;
- державний герб;
- державний гімн;

Потрібно зробити так, щоб дітям старшого дошкільного віку було цікаво дізнатися про історію створення державних символів України і тому в це свято для них створюються певні умови, діти заучують вірші, пісні про Україну, декламують державний гімн:

— Прапор є символом держави. Він являє собою силу і міць нашої держави, під цим прапором наші солдати йдуть в бій, приймають в Армії присягу, наші спортсмени вирушають на спортивні змагання та олімпіади, рятувальники, розгортають госпіталі і надають постраждалим людям допомогу в гарячих точках і при землетрусах в різних точках нашої планети, позначаючи себе як країну, нашим Українським прапором.

— При відкритті будь-якого урочистого свята, звучить гімн Країни. Гімн – це один з найважливіших символів держави.

— Діти самостійно беруть участь у піднятті прапора, виконують літературно-музичні композиції.

— Розміщують варіанти застосування та інтерпретацій із зображенням прапора, герба. Організовується виставка малюнків тощо.

1. Одним з найголовніших свят є свято пам'яті «Ніколи знову». Це без перебільшення можна вважати одним з найважливіших днів для нашої країни. У нашій країні не було жодної сім'ї, для якої б ця війна не принесла горя. І ми всі, народжені після страшної війни, повинні бути вдячні за своє життя ветеранам Другої світової війни. І тому діти приймають особливу участь в цих заходах вшанування, це можуть бути і різні листівки, виконання

віршів, пісень, так само паради та різні воєнізовані естафети, польові кухні, «Що? Де? Коли? тощо.

2. День захисника України теж є одним з основних свят в нашій країні, яке залучається до виховної роботи засобами народознавства.

Особливий сенс в рамках виховання має тема, «Захисників Вітчизни». Воїни, захисники Вітчизни є практично в кожній родині, тому свято – день захисника Вітчизни – вважається всенародним.

Такі свята справляють найбільший вплив на розвиток художньо-творчого потенціалу засобами народознавства (підготовка і проведення свят, розваг, занять).

Самим непростим в роботі з розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей дошкільного віку засобами народознавства є те, що в методичній літературі таких досліджень мало [2]. Одним з принципів в роботі з дітьми дошкільного віку є організація педагогічного процесу на підставі тематичного планування. Це дозволяє бачити різні аспекти явищ: природничо-наукові, соціальні, морально-естетичні, художньо естетичні. При цьому діти старшого дошкільного віку можуть поділитися досвідом з молодшими, підготувати матеріали, які можуть бути необхідними для занять з дітьми, виготовити подарунки для молодших. Так створюється дитяче співтовариство [9].

Вихователю необхідно вибрати доступну для дитини інформацію: світ і природа, тварини рідного краю, традиції, суспільні події. Причому моменти, до яких вихователь привертає увагу дітей, повинні бути яскравими, конкретними, що викликають інтерес. Тому, починаючи роботу з розвитку художньо-творчого потенціалу засобами народознавства, вихователь повинен сам добре знати рідний край.

Педагог повинен знати, про що раціональніше розповісти дітям, виділивши найбільш визначні для даної місцевості. Відбір відповідного матеріалу дозволяє розвивати у дітей дошкільного віку уявлення про те, чим славиться рідний край. Необхідно було показати дітям, якою історією славне

рідне місто, якими пам'ятками, традиціями, людьми [3].

Заняття з ознайомлення з містом, рідним краєм слід проводити один – два рази на місяць, планування дає можливість побачити етапи пізнання і визначає приблизні тематичні блоки роботи з дітьми.

1. «Моя країна»
2. «Хто живе в Україні»
3. «Мій рідний край»
4. «Визначні пам'ятки мого краю»
5. «Народні костюми. Свята «
6. «Моя родина»
7. «Природа і клімат мого краю»
8. «Червона калина»

При роботі з тематичними блоками потрібно звернути увагу на те, що «коло тем» рухливе. Це означає, що зміст тематичних блоків можна розглядати через збагачення новим життєвим досвідом дитини. Завдання залучення дітей до життя міста, його історії, природі можуть бути вирішені більш ефективно, коли вибудовується зв'язок поколінь і пізнання ближнього оточення зв'язується з культурними традиціями минулого [22].

З вище викладеного можна зробити висновок, що побудова освітнього процесу на народознавчому матеріалі дозволяє вирішувати наступні завдання художньо-творчого потенціалу засобами народознавства дітей старшого дошкільного віку.

1. Формувати любов до рідного міста і інтерес до минулого і сучасного.
2. Розвивати емоційно-ціннісне ставлення до сім'ї, дому, вулиці, краю, країни.
3. Виховувати почуття гордості за земляків, причетності до подій, які відбуваються в місті.
4. Розвивати дбайливе ставлення до пам'яток, культуру, природу міста.
5. Формувати вміння орієнтуватися в найближчому природному і культурному оточенні.

Перед закладами дошкільної освіти стоять наступні завдання.

1. Сформувати у дітей поняття про те, що кожна людина – це унікальна особистість зі своїми рисами характеру.

2. Сформувати поняття про спільноти: сім'я, сусіди, родичі, друзі, знайомі.

3. Збагатити знання дітей про рідний край, Батьківщину, символіку нашої держави [34].

Уже в старшій групі дітей знайомлять з історією рідного міста: чому місто виникло на цьому місці, пояснюють історію назви вулиць, показують репродукції пам'ятників, екскурсії.

Робота по знайомству дітей дошкільного віку з визначними пам'ятками міста здійснюється в певній послідовності, з поступовим ускладненням:

- історія рідного краю,
- історія виникнення міста,
- історія назви вулиць міста,
- будівлі міста,
- знайомство з людьми, які прославили наше місто,
- місця відпочинку жителів міста [56].

Район і місто в цілому, його цікаві місця, пам'ятки, історичні пам'ятки, ось з яким діапазоном об'єктів знайомлять дітей старшого дошкільного віку. Велике значення в патріотичному вихованні має приклад дорослих, особливо близьких людей. Важливо, щоб діти зрозуміли, що Батьківщина шанує своїх героїв, які віддали життя за щастя співвітчизників. Їх імена увічнені в назвах вулиць, площ, в їх честь споруджені пам'ятники.

Таким чином, описано тематику та особливості проведення занять розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в альтернативних дошкільних закладах.

Висновки до третього розділу

Описано програму розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в традиційних дошкільних закладах. Метою педагогічної роботи є забезпечення кожній дитині умов розвитку художньо-творчого потенціалу засобами народознавства за допомогою розширення уявлень про навколишній світ, на основі найближчого соціального оточення, формування громадянської позиції, любові до рідного краю. Програма розрахована на 4 тижні та включає: екскурсії, бесіди, конкурси малюнків, аплікації, віртуальні екскурсії, дидактичні ігри. Складено перспективний план програми «Моя родина – Україна» заходів, що включають екскурсії – живі враження, подорожі по рідному місту в процесі освітньої діяльності, ігри для закріплення знань і вражень.

Описано тематику та особливості проведення занять розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в альтернативних дошкільних закладах.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури дав можливість сформулювати робоче визначення поняття «художньо-творчий потенціал дітей старшого дошкільного віку», який будемо розуміти як психологічні особливості дитини, які дозволяють їй якісно та легко опановувати способами освоєння і творення художніх образів у одному або декількох видах художньої діяльності. Основними структурними компонентами художньо-творчого потенціалу є: естетичне відношення; художня уява; практичні вміння та навички у художній діяльності. Ці компоненти взаємодоповнюють один одного. Їхній системний розвиток сприяє розвитку художньо-творчого потенціалу.

Ґрунтуючись на визначенні художньо-творчого потенціалу, його структурних компонентах, розглянувши особливості прояву естетичного відношення при сприйнятті творів мистецтва, дивергентного мислення, художньої уяви, практичних умінь та навичок для втілення образу, можемо зробити висновок: естетичне відношення дитини відрізняється своєрідністю; дивергентне мислення у дитини проявляється тоді, коли проблема тільки ще повинна бути визначена або розкрита і коли не існує заздалегідь запропонованого, шляхи вирішення; художня уява навпаки, досить розвинена і проявляється у багатьох видах діяльності (грі, розмовах і т.д.); практичні вміння та навички для втілення образу так само, як і естетичне відношення розвинені недостатньо і вимагають особливої уваги педагога.

У рамках нашого дослідження зупинимося на наступній групі умов: організаційні умови (нормативно-правова база; сукупність цілеспрямовано сконструйованих можливостей утримання, форм, методів цілісного процесу художньо-творчого розвитку дітей; розуміння та визнання педагогічною громадськістю, батьками важливості, сутності та особливостей розвитку художньо-творчого потенціалу у період дошкільного дитинства; особистісні

умови (облік психолого-педагогічних особливостей творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку; визнання педагогами, батьками та дітьми творчості у житті людей, як базової національної цінності; особистісна установка педагогів, батьків та дітей на важливість творчості); дидактичні умови (розробка та реалізація методичного супроводу процесу розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку (програма «Розвивайся! Твори! Грай!» на основі художньо-ігрової діяльності засобами народознавства).

Проаналізовано державні програми та педагогічний досвід педагогів-вихователів з проблеми розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в традиційних та альтернативних дошкільних дошкільних дошкільних закладах. Згідно із завданнями, визначеними в програмах, проблема розвитку художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку обговорюється переважно в контексті художньої діяльності або виховного контексту освітнього процесу. Важливою передумовою ефективної організації процесу розвитку художньо-творчого потенціалу дітей є дотримання вимог Базового компонента дошкільної освіти та програм, за якими працюють заклади дошкільної освіти. Реалізація даного завдання створює умови для розвитку дітей, які відповідають їхньому віку та забезпечує накопичення відповідного досвіду та знань для художньо-творчого потенціалу особи у дорослому віці. Проведений контент-аналіз програм дозволяє дійти висновку, що в чинних документах з розвитку художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку визначається як актуальна, проте потребує подальшого наукового обґрунтування, закладає передумови для дослідження умов і технологій її практичної реалізації в дошкільній освіті.

У результаті анкетування з'ясовано, що педагоги виявили бажання надати їм необхідну психолого-педагогічну літературу, необхідні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності стимулювання дітей

старшого дошкільного віку, а також залучення батьків дітей до розвитку художньо-творчого потенціалу їхніх вихованців.

Здійснено діагностичне дослідження рівнів сформованості художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку. Результати дослідження свідчать про переважання середнього рівня розвитку художньо-творчих потенціалу. Так високий рівень мають лише 8,7% дітей, середній рівень виявлено у 60,9%, низький рівень відзначається у 30,4% дітей. Також, отримані результати демонструють, що сформованість «практичних умінь та навичок у художній діяльності» розвинено найменше. Це пов'язано з недостатньо добре організованим художньо-творчим напрямком діяльності у дошкільному закладі.

Описано програму розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в традиційних дошкільних дошкільних закладах. Метою педагогічної роботи є забезпечення кожній дитині умов розвитку художньо-творчого потенціалу засобами народознавства за допомогою розширення уявлень про навколишній світ, на основі найближчого соціального оточення, формування громадянської позиції, любові до рідного краю. Програма розрахована на 4 тижні та включає: екскурсії, бесіди, конкурси малюнків, апікації, віртуальні екскурсії, дидактичні ігри. Складено перспективний план програми «Моя родина – Україна» заходів, що включають екскурсії – живі враження, подорожі по рідному місту в процесі освітньої діяльності, ігри для закріплення знань і вражень.

Описано тематику та особливості проведення занять розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами народознавства в альтернативних дошкільних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б.Г. Психологическая структура человека как субъекта. Человек и общество/ Под ред. Б.Г.Ананьева. Вып. 2. Л. : ЛГУ, 1967. С. 235-249. 1
2. Аніщенко Н. Вплив музично-театральної діяльності на розвиток художньо-творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2014. Вип.1(12). С. 62-70.
3. Архипова С.П. Методика розвитку художньо-творчого потенціалу у дітей дошкільного віку. Педагогічні науки : збірник наукових праць. Полтава. 2009. Вип. 2. С. 41-48.
4. Бабій І. Моральне виховання дошкільників засобами народної педагогіки. Збірник наукових праць [Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини]. 2019. Вип. 2. С. 8-14.
5. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. ред та упоряд. Кононко О. Л. Київ : Світич, 2008. 430 с.
6. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.
7. Беленька Г.В. Розвиток дитини-дошкільника : сучасні підходи та освітні технології : монографія Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. 272 с.
8. Блудова Ю.О. Природна культурно-історична спадщина як засіб формування художньо-естетичного смаку дітей старшого дошкільного віку. Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal) : miesięcznik naukowy. Warszawa, Polska, 2016. № 1 (5). Vol. 2. P. 8-12.
9. Блудова Ю. О. Технологія формування художньо-естетичного смаку дітей старшого дошкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини.Імідж сучасного педагога. Полтава, 2017. № 1 (170). С. 45-48.

10. Блудова Ю.О. Нематеріальна культурно-історична спадщина регіону, як ефективний засіб формування художньо-естетичного смаку дітей старшого дошкільного віку. Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. / гол. ред. А. А. Сбруєва. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. № 2 (56). С. 115-123.
11. Богущ А. М. Педагогічні нотатки та роздуми : збірник науково- методичних праць. Запоріжжя : ЛПКС 2001. 224 с.
12. Богущ А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. посіб. К.: Вища шк., 2016. 407 с.
13. Вишневський О. Сучасне українське виховання: педагогічні нариси. Вишневський. Львів, 2015. С. 134-178.
14. Волощук І. Формування пізнавальної активності дітей в умовах навчання і виховання в закладах дошкільної освіти України. Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи. 2015. Вип. 6. С. 278.
15. Вурста В., Силко Є. Художньо-творчий розвиток дошкільників у процесі дизайн-діяльності на заняттях з ліплення. 2017. С. 79-83.
16. Гавриш Н. Художньому слову – гідне місце в освітньому просторі. Дошкільне виховання. 2016. № 3. С.28-31.
17. Голінська Т. Крижевська І. Педагогічні умови розвитку дітей дошкільного віку в художньо-творчій діяльності. Study of modern problems of civilization, 2020, 298 с.
18. Грицик Л. Виховання дітей на народних звичаях та обрядах у дошкільному закладі. Молодь і ринок №3 (74), 2011. С. 145-147.
19. Грущинська І. Реалізація українознавчого принципу у процесі навчання. Початкова школа. 2014. № 1. С.28-31.
20. Денисюк О.М. Формування уявлень дітей старшого дошкільного віку про історію України: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / О.М. Денисюк ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2015. 20 с.
21. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.). Київ :

Райдуга, 1994. 61 с.

22. Етнопедагогіка дитинства. Навчально-методичний посібник. Н. В. Лисенко. К.: Видавничий Дім „Слово”, 2014. 720 с.

23. Єпіхіна М. А. Формування основ розвитку художньо-творчого потенціалу засобами народознавства у дошкільників засобами народознавства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2017. Вип. 1. С. 96-100.

24. Желанова В. В. Культуротворчі аспекти професійної компетентності майбутнього педагога. Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. 2017. № 7 (312) червень. Ч.ІІ. С. 48-55.

25. Загрева В. Я. Народознавство в навчально-виховному процесі. Початкова школа. 2013. № 5-6. С.13-19.

26. Іваненко О. А.Методика діагностування сформованості здатності дітей дошкільного віку до художньо-творчої самореалізації на музичних заняттях в школах мистецтв. Вісник Інституту розвитку дитини : збірник наукових праць НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. 2014. Вип. 28, С. 123-128.

27. Карасьова К. В. Особливості розвитку уяви дошкільників у процесі творчих ігор. Зб. наук. ст. Київ. міжнар. Ун-ту. Сер. Психологічні науки. К., 2018. С. 37-51.

28. Кардашов В. М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва : навчальний посібник для студентів вищ.навч. закл. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 296 с.

29. Кардашов В.М. Художньо-творчий розвиток особистості:теоретичний та методичний вимір: Монографія. Мелітополь, ТОВ «Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні»,2007. 256 с.

30. Кисельова О. Морально-етичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського фольклору: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського. О., 2019. 21 с.

31. Клименко В. Механізм творчості: Чи можна його розвивати? Київ : Шкільний світ. 2014. 96 с.
32. Кобзенко И.К. Структурно-содержательные характеристики личностного потенциала педагога. Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки, 2011. №2. С. 99-103. 72
33. Колотило О. Вправи для розвитку асоціативності художньо-образного мислення старших дошкільників. Мистецтво та освіт. 2014. №4. С. 43-46.
34. Комарова Т. С. Образотворча діяльність у дитячому садку: програма та метод. рек. для занять із дітьми 2-6 років. Харків : Видавництво «Ранок», 2007.
35. Кузьменко В. У. Естетична обдарованість дошкільника: теоретичні засади діагностичної роботи. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2013. №8-9 (15-16). С. 114-115.
36. Лазарович Н. Готовність вихователів дошкільних навчальних закладів до формування народознавчої компетенції засобами етнорегіональної культури. Освітній простір України. 2014. №4. С. 43-47.
37. Лазарович Н.Б. Творчо-обдарований дошкільник у полікультурному середовищі. Педагогічний дискурс. 2015. №13. С. 174-176.
38. Лаппо В. В. Формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до рідного краю засобами етнокультури (на прикладі гуцульського етнорегіону): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08; АПН України. Ін-т пробл. виховання. К., 2018. 20 с.
39. Ликова І. О. Програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки». Харків : Веста; Видавництво «Ранок», 2007. 211 с.
40. Литвин-Кіндратюк С. Д., Білавич Г. В. Формування художньо-естетичної культури школярів засобами народознавства / АПН України ; Наук.-метод. центр «Українська етнопедагогіка і народознавство» ;

Прикарпат. ун-т імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ : Плай, 1998. 120 с.

41. Малікова Ю. В. Сенсорне виховання в сучасній теорії і практиці дошкільної освіти. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного ун-ту ім. К. Д Ушинського: зб. наукових праць. 2015. №3-4, С. 154-159.

42. Малікова Ю. В. Педагогічні умови сенсорного розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Малікова Юлія Віталіївна ; Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського, Одеса, 2009. 260 арк.

43. Маловицька Л. Звук і колір: феномен синестезії у творчому мисленні генія-митця. Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: творче, критичне і практичне мислення. Житомир : Житомир. держ. центр наук.-технічної і економічної інформації, 2015. С. 55-58

44. Манько В. Українська народна писанка. Львів : Свічадо, 2015. 47 с.

45. Материні пісні : фольклорна збірка О. П. Довженка / подали до друку Ю. І. Сонцева та О. М. Підсуха ; муз. ред. Л. І. Яценка. Народна творчість та етнографія. 1964. № 5. С. 66–81.

46. Матковська О. О. Символіка в українському декоративному мистецтві. Наукові записки Рівненського педінституту : зб. наук. праць. Рівне, 1998. Вип. 3 : Оновлення змісту, методів та організаційних форм художньо-естетичного виховання дітей ської та студентської молоді. С. 38–49.

47. Моляко В. О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості. Обдарована дитина. 1998. №1. С. 3-5.

48. Нестеренко В. В., Кантаржи Л. В. Педагогічні та творчо-активізуючі можливості української народної іграшки. V Всеукраїнські науково-практичні читання студентів і молодих науковців, присвячені педагогічній спадщині КД Ушинського–Одеса. ПДПУ. 2007. С. 123-125.

49. Никитюк Л. В. Загальний розвиток дитини засобами природничих екскурсій (історичний аспект). Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. праць / Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди ; за заг. ред. А. В. Троцько. Харків, 2015. Вип. 29. С. 93–100.

50. Новий тлумачний словник української мови : у 3-х т. / уклад. : В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2015. Т. 3. 862 с.;

51. Одерій, Л. Є., Роздимаха, А. І. Образотворче мистецтво як засіб реалізації художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 4. С. 375-383.

52. Олефіренко Т. О. Графічна компетентність як складовий компонент всебічного розвитку особистості. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Голов. ред.: Мартинюк М. Т. Умань : ПП Жовтий О.О., 2015. Ч.3. С. 117-123.

53. Олійник Н. П. Писанка – сакральний атрибут календарної обрядовості українців. Традиційна культура в умовах глобалізації : платформа для міжкультурного та міжрегіонального суспільного діалогу : матеріали наук.-прак. конф. (22-23 травня 2015 року) / Обл. орг.-метод. центр культури і мистецтва. Харків, 2015. С. 131–133.

54. Олійник С.В. Формування музично-творчого потенціалу майбутнього вчителя початкових класів : дис... канд. пед. наук: 13.00.02; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2004. 187 с. 119

55. Павлюченко В. А. Краєзнавство як засіб естетичного виховання старших дошкільників у сільській школі. Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Педагогічні науки : зб. наук. праць. Луганск, 2019. № 5, ч.2. С. 52–61.

56. Пацалюк І. І. Формування естетичних смаків старших дошкільників у процесі вивчення образотворчого мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Тернопіл. нац. пед. ун-т імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2018. 21 с.

57. Піроженко Т. Особистісний потенціал дошкільника: умови розвитку в сучасному суспільстві. Дошкільне виховання. 2015. №1. С. 8-15.

58. Портницька Н. Наслідування як психологічний механізм розвитку художньо-творчого потенціалу у дошкільному віці : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Портницька Наталія Федорівна Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир. 2017. 227 арк.

59. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI (із змінами від 21.12.2016 № 1801-VIII).URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/2778-17>. (дата звернення : 20.02.2015).

60. Про освіту : Закон України від 5 лист. 2020 р. № 978-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

61. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III (із змінами від 07.02.2017 № 1838-VIII). URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

62. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 6 червня 2000р. № 1805-III. Відомості Верховної ради. 2015. № 39. С. 333.

63. Семенов О. С. Теоретико-методичні засади формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі : дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.08 / Семенов Олександр Сергійович ; АПН України, Інститут проблем виховання. Київ. 2017. 211 с.

64. Сисоєва С. О. Творчий розвиток особистості: сутність, специфіка. Творчість у контексті розвитку людини : матеріали міжнародної наукової конференції : Частина 2. Київ, 2003. С. 42.

65. Скляренко О. Українська лялька. Мистецтво та освіта. 2010. № 2. С. 44-45.

66. Скляренко О.А. Традиційна лялька та етнокультурні традиції у соціокультурному просторі сучасної України. Вісник державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. К. Міленіум. 2013. № 1. С. 140-144.

67. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. Педагогічні науки : науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. 2014. Вип.45 (106). С. 155-158.

68. Шевченко Н. О. Використання елементів народознавства у практиці сучасних ДНЗ. Дошкільна освіта у сучасному освітньому просторі : актуальні проблеми, досвід, інновації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 берез. 2015 р.) / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2015. С. 260-266.

69. Шолудько М. Розвиток художньо-творчого потенціалу у старших дошкільників засобом української народної іграшки. Бакалаврська робота. 2021. 127 с.

70. Шрамченко О. Виховання дітей дошкільного віку засобами народознавства. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018. № 8. С. 82-94

71. Шульга Л. М. Ігрова технологія як засіб розвитку художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. Освіта та розвиток обдарованої особистості. (Серії: «Педагогіка» та «Психологія»). 2015 Вип.11(42). С. 25-27.

72. Юйсян Ч. Актуальні проблеми формування художньо-творчого потенціалу особистості засобами образотворчого мистецтва. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2018. Вип. 151. В 2-х томах. Том 2. С. 131-135.

73. Якубчик О. М. Підготовка майбутніх вихователів днз до використання засобів етнопедагогіки в сучасному інтеркультурному просторі дошкільної освіти. Креативна педагогіка. 2017. № 12. С. 218.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для вчителів

Дорого дня! Колеги, просимо відповісти на питання анкети з метою визначення рівня матеріально-технічної бази та педагогічної майстерності у контексті розвитку художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку у вашому закладі. Дякуємо за увагу!

Анкета анонімна.

Питання:

1. Чи підвищуєте свій рівень професійної майстерності запроваджуючи інноваційні методи для розвитку художньо-творчого потенціалу ваших вихованців?
2. Чи використовуєте у своїй роботі ігри та завдання, які сприяють розвитку художньо-творчого потенціалу дітей?
3. Чи реалізується поетапність розвитку художньо-творчого потенціалу відповідно до кожного вікового періоду?
4. Чи використовуєте сучасні, інноваційні підходи у виховній роботі з розвитку художньо-творчого потенціалу дітей?
5. Чи систематично застосовуєте нові прийоми та методи у роботі з дітьми для підвищення ефективності виховної роботи?
6. Чи співпрацюєте з сім'єю дошкільників (роз'яснювальна робота з батьками, інформаційні стенди для них, буклети, інструкції, індивідуальні співбесіди, анкетування, семінари, майстер-класи) з метою комплексного розвитку художньо-творчого потенціалу вихованців?

Конспект заняття для старшої групи дошкільників (Народознавство)

Тема. Ремесла нашого народу

Мета.

- Ознайомити дітей з українським народним ремеслом (гончарством), з його історичними витоками і сучасним використанням; прилучати до культури минулого свого народу;
- формувати оцінні судження, навчати виявляти схожість і відмінність. Уводити до словника дітей слова – назви витворів українських народних майстрів, розвивати звуковимову, уміння висловлювати чітко свої думки.
- Розвивати мислення, пам'ять, уяву та творчість, дрібну моторику рук, формувати спостережливість, уміння емоційно сприймати красу витворів українських майстрів.
- Викликати бажання прикрашати вироби, працювати творчо, виявляти творчу ініціативу та винахідливість.

Завдання:

- викликати у малюків інтерес до зображення предметів альтернативними засобами;
- допомагати дошкільнятам само реалізуватися і самоствердитися;
- розвивати культуру спілкування, навички колективної та групової взаємодії.

Структура заняття:

- організаційний момент;
- мотивація навчальної діяльності;
- перехід до музею;
- ознайомлення з новим матеріалом;
- фізкультхвилинка;
- закріплення;
- зняття емоційної напруги;
- творча робота;
- виставка робіт;
- підсумок.

Матеріал: українська народна музика, керамічний посуд, розрізні картинки, предметні картинки з зображенням гончарних виробів, горіхи, виготовлені раніше заготовки глечиків, макаронні вироби, крупи.

Попередня робота: бесіда « хто такий гончар?», розгляд ілюстрацій, розучування прислів'їв, загадок; ліплення посуду із солоного тіста, Читання

Української народної казки «Лисиця і журавель», «Неслухняний глечик»

Тип заняття.

Хід заняття:

1. Організаційний момент

Пальчикова гімнастика «Сорока-білобока»

2. Мотивація навчальної діяльності

- В чому сорока-білобока давала діткам їсти («чашечці», «тарілочці», «ложці»)

3. Перехід до музею

Вихователь: - Діти, сьогодні ми відвідаємо місце де є багато красивого і старовинного посуду завітаємо у «музей льону і ткацтва».

4. Ознайомлення з новим матеріалом

Проходьте, будь ласка.

- Що ви бачите в музеї?

З давніх-давен українська земля славилася народними майстрами. В Україні вміли і ткати, і різьбити по дереву, і вишивати, виготовляли кераміку. Ця майстерність передавалася із покоління в покоління.

Розгляньте посуд.

- Із чого ж виготовлені ці вироби?

- Як називається людина, яка виготовляє ці вироби?

Глина в кого ожива?

Творить з нею хто дива?

В нього посуд ніби жар,

Ну, звичайно ж, це.... (гончар)

(розглянути малюнки: гончар, гончарний круг, глиняний посуд)

- Гончар- це дуже давня і шановна професія.

- З чого ж він робить ці чудові вироби?

- Він знаходив глину у землі і залишав її на дворі, щоб вона вилежалася, її мочили дощі, морозили морози, обігрівало сонце, обдували вітри. А навесні з глини вибирали всі палички і камінці, просіювали її, намочували водою, ліпили виріб, поливали, потім готовий обпалювали в печі при високій температурі. Після чого посуд ставав міцним і дзвінким.

5. Фізкультхвилинка

- А тепер уявіть себе справжніми майстрами,

давайте просіємо глину,

намочимо її,

виліпимо посуд,

поллємо водою,

обпалимо в печі. (*імітація рухів*).

6. Закріплення матеріалу

- Як же називається цей посуд?

У давнину коли купували посуд по ньому постукували, якщо посуд лунко дзвенів його вважали гарним.

-А-ну перевіримо, як він звучить? (Д/г « Що звучить?»).

В цьому горщику є щось цікаве.

(Дістати завдання)

1 завдання: Скласти «розбитий» посуд.

- Що в такому посуді можна зберігати?

(індивідуальні запитання)

2 завдання Відгадати загадку:

Як у піч мене несуть,

в мене овочі кладуть,

Ще й водичку наливають,

у вогонь – і борщик мають!

(горщик)

Біля тіла- вуха,

голови не маю,

Молоко, сметану,

квас, добре зберігаю. *(глечик)*

3 завдання: Хто здогадається що знаходиться в глечичку? *(горішки)*

Гра « Горішок»

-Між долоньок їх будемо катати і пальці разом розминати.

(самомасаж рук, пальців)

4 завдання : Прислів'я. Гончар без круга, як рослина без цвіту.

5 завдання: «З якої казки?» *(ілюстрація)*

6 завдання: Мовна гра «З чого зроблено»

Ложка з дерева – деревяна ложка;

Горщик з глини – глиняний горщик;

Подушка з пуху – пухова подушка;

Кочерга з заліза – залізна кочерга.

7. Зняття емоційної напруги вправа «Художник»

8. Виконання творчої роботи.

А тепер, будемо прикрашати вироби, які ми з вами робили на попередньому занятті.

(плоскі глечики з пластиліну)

А прикрашати ми будемо різними крупами і макаронними виробами.

Техніка безпеки

Матеріал з яким ми будемо сьогодні працювати дрібний, тому будьте уважні. Не беріть в рот. Після роботи помити руки.

(Діти виконують роботу під аудіозапис української народної музики)

9. Виставка робіт

10. Підсумок

Бережіть і пам'ятайте споконвічні традиції нашого народу.

Ігри на розвиток дрібної моторики рук

Сорока-білобока

Сорока-білобока, на припічку сиділа,

Дітям кашку варила.

На порозі стрибала, дітей скликала.

Цьому дала на тарілочки,

Цьому — в мисочці,
 Цьому - на блюдечку,
 Цьому - в чашечку.
 А цьому не дала бо він:

Дров не носив,
 Діжі не місив,
 Хати не топив,
 Кашу не варив!
 Справжній лежень!

Нема тобі нічого!

Пальці лівої руки згинають у кулачок, а потім по чергово їх розгинають, починаючи з великого.

«Художники»

Хід вправи: стоячи, за інструкціями вихователя виконують вправу:

«Зараз ми будемо малювати посуд у незвичний спосіб»

Тарілку «малюємо» носом (кажемо і виконуємо),

чашку – підборіддям,

глечик – правим плечем,

горщик – лівим плечем,

ложку – правим ліктем,

ваза – лівим ліктем,

сковорідку – правим коліном,

чайник – лівим коліном,

а каструлю – «хвостиком».

2.2. Загадки

В мені мак розтирають,
 галушки в мене кидають,

Річ потрібна і не хитра,
 називають всі...

(макітра)

Майстер в руки мене взяв,
 на мені намалював,
 Листок, квітку, перепілку,
 бо розписував...

(тарілку)

Як у піч мене несуть,
 в мене овочі кладуть,
 Ще й водичку наливають,
 у вогонь – і борщик мають!

(горщик)

У відро завжди пірнаю,
 Коли воду набираю,
 З мене радісно всі пють,

Мене.... (кухлик) зовуть.

А я чудо із чудес:
Мене знає рід увесь,
Бо я хлопець-молодець –
Опишнянський...

(куманець)

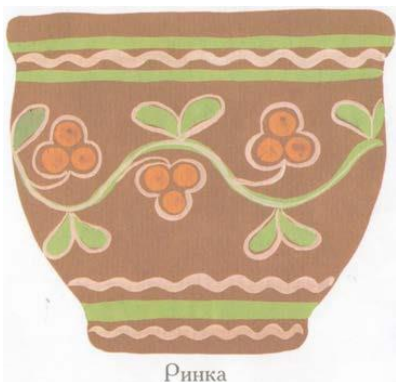
З давніх часів люди
ліпили з глини посуд,
прикраси, іграшки.

Виліплені вироби
розписували
спеціальними
фарбами.

Глина в кого ожива?
Творить з нею хто дива?
В нього посуд ніби жар,
Ну, звичайно ж, це.... (гончар)

Предметні картинки

Ринка

Макітра

